

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Ανθρωπιστικών Επιστημών

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών

Πολιτιστική Πολιτική και Ανάπτυξη

Μεταπτυχιακή Διατριβή

Η Διακυβερνητική Επιτροπή της UNESCO για την Προώθηση της Επιστροφής Πολιτιστικών Αγαθών στις Χώρες Προέλευσης τους: το Παρόν και το Μέλλον της στα ζητήματα Επαναπατριsmού Αρχαιοτήτων.
Αναφορά στην περίπτωση των Γλυπτών του Παρθενώνα

Αγάπη Σμπώκου

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια
Γεωργία Σπανού

Μάιος 2023

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών

Πολιτιστική Πολιτική και Ανάπτυξη

Μεταπτυχιακή Διατριβή

Η Διακυβερνητική Επιτροπή της UNESCO για την Προώθηση της Επιστροφής Πολιτιστικών Αγαθών στις Χώρες Προέλευσης τους: το Παρόν και το Μέλλον της στα Ζητήματα Επαναπατριsmού Αρχαιοτήτων.
Αναφορά στην περίπτωση των Γλυπτών του Παρθενώνα

Αγάπη Σμπώκου

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια
Γεωργία Σπανού

Η παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή υποβλήθηκε προς μερική εκπλήρωση των απαιτήσεων για απόκτηση μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στην Πολιτιστική Πολιτική και Ανάπτυξη από τη Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου.

Μάιος 2023

Περίληψη

Μετά το τέλος του Δεύτερου Παγκόσμιου Πόλεμου, τα κράτη προσπάθησαν να διατηρήσουν τη σταθερότητα και την ειρήνη μέσα από τον σεβασμό σε ηθικές αξίες και τον σεβασμό στη διαφορετικότητά τους. Σε αυτό το πλαίσιο δημιουργήθηκαν διεθνείς οργανισμοί όπως UNESCO και Ηνωμένα Έθνη για να πετύχουν τους παραπάνω στόχους. Η UNESCO, παράλληλα με τις άλλες δράσεις της στον τομέα της παιδείας, τεχνολογίας και του περιβάλλοντος, έχει διαμορφώσει ένα συμβουλευτικό, διπλωματικό δίκτυο με σκοπό την προστασία και την προώθηση της πολιτιστικής κληρονομιάς. Ένα ευαίσθητο θέμα, το οποίο προκαλεί εντάσεις ανάμεσα στις χώρες αφορά στον επαναπατρισμό των πολιτιστικών αντικειμένων, τα οποία έχουν παράνομα απομακρυνθεί από τον τόπο-καταγωγής τους.

Η UNESCO, κυρίως μετά το 1970, έχει διαμορφώσει ένα νομικό και διπλωματικό περιβάλλον, μέσω Διεθνών Συνθηκών και άλλων συναφών προγραμμάτων, σε συνεργασία με τα κράτη. Σκοπός τους είναι ο προσδιορισμός της ταυτότητας των πολιτιστικών αντικειμένων και του τρόπου συντήρησής τους, την ανάπτυξη της συναφούς έρευνας, τη δημιουργία τεχνογνωσίας και εν τέλει, την προσαρμογή των εθνικών νομοθεσιών με σκοπό την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, αλλά και τον σεβασμό στη διαφορετικότητα άλλων ομάδων.

Η Διακυβερνητική Επιτροπή της UNESCO (ICPRCP) συστάθηκε το 1978 και έχει πετύχει αρκετά ως διαμεσολαβητής σε διεκδικήσεις επαναπατρισμού πολιτιστικών αντικειμένων. Η Επιτροπή έχει διπλωματικό και συμβουλευτικό χαρακτήρα. Αυτό συνεπάγεται ότι υπόκειται σε περιορισμούς στα μέσα που μπορεί να χρησιμοποιήσει. Ο επιτυχής επαναπατρισμός ενός πολιτιστικού αντικειμένου είναι μια χρονοβόρα διαδικασία και χρειάζεται μια καλή στρατηγική που να συνδυάζει μεταξύ άλλων την συνεργασία της UNESCO, διπλωματικές κινήσεις και δυναμική χρήση των social media. Τα Γλυπτά του Παρθενώνα είναι μια χαρακτηριστική περίπτωση, η οποία υποδεικνύει τις δυσκολίες που εμφανίζονται αναφορικά με την αποτελεσματικότητα της Επιτροπής.

Η διεκδίκηση της επιστροφής των Γλυπτών του Παρθενώνα πίσω στην Ελλάδα, από το Βρετανικό Μουσείο του Ηνωμένου Βασιλείου έχει ξεκινήσει, ήδη, από το 1830. Η Ελλάδα έχει χρησιμοποιήσει όλες τις διπλωματικές οδούς και τα τελευταία χρόνια, με τη βοήθεια της UNESCO, των social media και της πολιτιστικής διπλωματίας παρατηρείται μια αλλαγή της διεθνούς κοινής γνώμης στο ζήτημα του επαναπατρισμού τους. Αυτή η εξέλιξη δημιουργεί μια ευφορία σχετικά με μια μελλοντική θετική εξέλιξη στο ζήτημα.

Summary

After the Second World War, governments tried to maintain stability and peace, with respect to the moral values and diversity. In this context, the foundation of international organizations such as UNESCO and the United Nations aim at the achievement of the aforementioned goals. UNESCO, alongside with its other actions in sections of education, technology and the environment, has formed a consultative, diplomatic network aiming at the protection and promotion of cultural heritage. A sensitive issue, which has caused many tensions over the years among states is the repatriation of cultural objects, which have been illegally removed from their homeland.

UNESCO, mainly after 1970, created a legal and diplomatic environment, through treaties and programs, in cooperation with states. The aim of determining the origin of cultural objects and their maintenance, research and development, creation of know-how and finally, the adaptation of national legislations to protect the cultural heritage, but also to respect the diversity of other groups.

The ICPRCP, Intergovernmental Commission, was established in 1978 and has achieved many successes as a mediator in claims for the return of cultural objects. The committee has a diplomatic and advisory character. This means that it is subject to limitations in the means it can use. The successful repatriation of a cultural object is a time-consuming process and needs a good strategy that combines, among others, the cooperation of UNESCO, diplomatic moves and dynamic use of social media. The Parthenon Sculptures are a typical case that shows the difficulties faced, but also the effectiveness of the committee.

The claim for the return of the Parthenon Sculptures back to Greece, from the British Museum, has started in 1830. Greece has used all diplomatic tools available. In recent years, with the help of UNESCO, social media and cultural diplomacy, a change of international public opinion is observed which leads to the aspiration about a future positive development regarding the issue.

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την κυρία Γεωργία Σπανού για την υποστήριξη και καθοδήγηση κατά τη διάρκεια της περιόδου μελέτης και συγγραφής της παρούσας πτυχιακής.

Επίσης ευχαριστώ την κόρη μου Εμμανουέλα η οποία μου θύμιζε ότι πρέπει να κυνηγάμε τους στόχους μας.

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	1
1.1 Σκοπός έρευνας.....	1
1.2 Βασικά Ερωτήματα	1
1.3 Αναγκαιότητα και Σπουδαιότητα Έρευνας	2
1.4 Συλλογή Δεδομένων Έρευνας	2
Κεφάλαιο I.....	3
UNESCO ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ ΑΝΑΦΟΡΙΚΑ ΜΕ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΑΓΑΘΩΝ	3
1.1 UNESCO - Μια Ιστορική Αναδρομή στον Οργανισμό.....	3
1.2 Διεθνές Δίκαιο και Πολιτιστική Διπλωματία	5
1.2.1 ICOM.....	6
1.2.2 Σύμβαση της Χάγης Πρωτόκολλο I (1954) και Πρωτόκολλο II (1999)	7
1.2.3. UNESCO, Σύμβαση 1970	9
1.2.4 Σύμβαση 1972 Προστασία Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς.....	11
1.2.5 Σύμβαση UNIDROIT Ρώμη 1995.....	13
1.2.6 Σύμβαση Διασφάλισης της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς, 2003.....	15
1.2.7 Σύμβαση Λευκωσίας 2017	17
1.3 Διακυβερνητική Επιτροπή, ICPRCP (Intergovernmental Committee for Promoting the Return of Cultural Property), UNESCO 1978.....	18
Κεφάλαιο II.....	25
Μελέτη Περίπτωσης:	25
Μάρμαρα του Παρθενώνα	25
2.1 Ιστορία του Μνημείου	26
2.2 Ιστορική Αναδρομή Κλοπή.....	28
2.3 Διακυβερνητική Επιτροπή: Επιχειρήματα των Δύο Πλευρών	32
Κεφάλαιο III.....	38
Μεθοδολογία Έρευνας	38
3.1 Σκοπός Έρευνας.....	38
3.2 Εργαλεία.....	39
3.3 Αιτιολόγηση Επιλογής Μελέτης Περίπτωσης.....	40
Κεφάλαιο IV	42
Αποτελέσματα.....	42
Κεφάλαιο V	45

Συζήτηση-Συμπεράσματα	45
5.1 Εισηγήσεις.....	46
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	47
Παράρτημα Α	48
Παράρτημα Β	49
Παράρτημα Γ	50
Βιβλιογραφία	54

Στο πλαίσιο της παρούσας μεταπτυχιακής διατριβής επιχειρείται η διερεύνηση της αποτελεσματικότητας της Διακυβερνητικής Επιτροπής της UNESCO στις διαπραγματεύσεις των δύο μερών με στόχο τον επαναπατρισμό πολιτιστικών αντικειμένων, τα οποία εμπορεύονται παράνομα εκτός της χώρας-προέλευσής τους. Πρωταρχικός σκοπός της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι η παρουσίαση του θεσμικού πλαισίου της Διακυβερνητικής Επιτροπής της UNESCO αναφορικά με την προστασία και τον επαναπατρισμό αρχαιοτήτων και την αποτελεσματικότητά της στην επίτευξη των στόχων ίδρυσής της.

Η εργασία αποτελείται από πέντε κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο θα παρατεθεί το έργο της UNESCO. Συγκεκριμένα θα παρουσιαστούν οι Διεθνείς Συνθήκες που ψηφίστηκαν μετά το 1954, με σκοπό την προστασία των πολιτιστικών αντικειμένων. Στη συνέχεια, στο δεύτερο κεφάλαιο, θα γίνει αναφορά στη μελέτη της περίπτωσης των Γλυπτών του Παρθενώνα, ως μια περίπτωση παράνομης κατοχής αρχαιοτήτων από το Βρετανικό Μουσείο. Στο τρίτο κεφάλαιο θα αναλυθεί η μεθοδολογία με την οποία έγινε συλλογή δεδομένων για τους σκοπούς της παρούσας εργασίας. Παράλληλα θα παρουσιαστούν περιπτώσεις άλλων κρατών, όπου ο ρόλος και δράση της Διακρατικής Επιτροπής πέτυχε τον επαναπατρισμό των πολιτιστικών τους αγαθών. Στο τέταρτο και πέμπτο κεφάλαιο θα παρουσιαστούν τα αποτελέσματα της έρευνας και τα συμπεράσματα με την ανάλογη συζήτηση τους.

1.1. Σκοπός έρευνας

Η έρευνα έχει σκοπό τη μελέτη και παρουσίαση της Διακυβερνητικής Επιτροπής της UNESCO σκιαγραφώντας την ιστορική της αναδρομή, τον ρόλο της στη διεθνή σκηνή και την αξιοποίηση της από χώρες καταγωγής των πολιτιστικών αντικειμένων για τον επαναπατρισμό αρχαιοτήτων τους. Η παρουσίαση της περίπτωσης των Γλυπτών του Παρθενώνα στοχεύει στο ότι θα βοηθήσει στην καλύτερη κατανόηση του ρόλου της επιτροπής και της αποτελεσματικότητάς της.

1.2 Βασικά Ερωτήματα

Τα βασικά ερωτήματα που έθεσε η διατριβή επικεντρώνονται στα ακόλουθα:

1. Ποιες είναι οι βασικές αρχές λειτουργίας της UNESCO και ο ρόλος της στην αντιμετώπιση της παράνομης εμπορίας αρχαιοτήτων μέσω των διαφόρων διακρατικών συμβάσεων που προώθησε;
2. Πώς η Διακυβερνητική Επιτροπή ενισχύει την ικανότητα των κρατών να διεκδικούν τα πολιτιστικά τους αγαθά τα οποία έγιναν αντικείμενο παράνομης αγοραπωλησίας και ποια στοιχεία θα μπορούσαν να βελτιώσουν την αποτελεσματικότητα της Συνθήκης, ώστε να εξυπηρετηθεί περισσότερο ο σκοπός για τον οποίο δημιουργήθηκε;
3. Πώς συνδέεται η προσπάθεια της διεκδίκησης των Μαρμάρων του Παρθενώνα με τη Διακυβερνητική Επιτροπή
Προσδοκώμενο αποτέλεσμα είναι να απαντηθούν τα ερευνητικά ερωτήματα, μέσω της συλλογής πληροφοριών και της ανάλυσης της αποτελεσματικότητας της Επιτροπής μέσω της μελέτης της συγκεκριμένης περίπτωσης.

1.3 Αναγκαιότητα και Σπουδαιότητα Έρευνας

Η παρούσα έρευνα στοχεύει στη μελέτη και ανάδειξη του έργου της UNESCO και συγκεκριμένα της Διακυβερνητικής Επιτροπής, καθώς επίσης και της συζήτησης των δυνητικών τρόπων αξιοποίησής τους, στη σημερινή εποχή. Το ζήτημα της προστασίας των πολιτιστικών αγαθών από το παράνομο εμπόριο, λόγω μιας ακμάζουσας αρχαιοκαπηλίας, είναι ένα διαχρονικό γεγονός το οποίο μετατρέπει παρόμοιες έρευνες, όπως την παρούσα, σε επίκαιρες και αναγκαίες.

1.4 Συλλογή Δεδομένων Έρευνας

Η συλλογή πληροφοριών για την επίτευξη των στόχων της έρευνας θα ανακτηθεί μέσω βιβλιογραφικών, ελληνικών και ξένων, ηλεκτρονικών κι έντυπων πηγών. Επίσης θα πραγματοποιηθεί δια ζώσης συνέντευξη, με τη χρήση ερωτηματολογίου.

Μέσω της βιβλιογραφικής έρευνας πρόκειται να προσεγγιστούν έννοιες όπως οι παρακάτω:

- UNESCO και Μνημεία Πολιτιστικής Κληρονομιάς
- Διακυβερνητική Επιτροπή της UNESCO ICPRCP
- Γλυπτά του Παρθενώνα
- Βρετανικό Μουσείο.

Κεφάλαιο Ι

UNESCO ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ ΑΝΑΦΟΡΙΚΑ ΜΕ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΑΓΑΘΩΝ

Το παρόν κεφάλαιο επικεντρώνεται στον ρόλο της UNESCO και της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς κρατών. Αναλυτικότερα, θα παρουσιαστούν οι αρμοδιότητες, τα νομικά κείμενα και ειδικότερα οι συμβάσεις που αφορούν στην προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς των κρατών και μετέπειτα θα γίνει εστίαση στη Διακυβερνητική Επιτροπή της UNESCO και τον ρόλο της στην υπόθεση του επαναπατρισμού των Γλυπτών του Παρθενώνα.

1.1 UNESCO - Μια Ιστορική Αναδρομή στον Οργανισμό

Η UNESCO ιδρύθηκε μετά το τέλος του Δεύτερου Παγκόσμιου Πολέμου και συγκεκριμένα στις 16 Νοεμβρίου του 1945. Σκοπός της είναι να προάγει την κουλτούρα ειρήνης και να προωθεί ιδέες και αξίες, όπως η πνευματική και ηθική αλληλεγγύη της ανθρωπότητας, ο σεβασμός στο περιβάλλον αλλά και στον πολιτισμό άλλων χωρών.

Το όνομα UNESCO προκύπτει από τα αρχικά των λέξεων United Nations Educational Scientific Cultural Organization και έχει ως σήμα κατατεθέν την Ακρόπολη της Αθήνας. Με αυτό τον τρόπο εμφανίζεται έμπρακτα μια αναγνώριση στη μοναδικότητα του μνημείου ως προς την αρχιτεκτονική του αλλά και ως προς τις αξίες που αυτό εκπροσωπεί. Οι στόχοι αυτού του διεθνούς οργανισμού είναι «να οικοδομήσει την ειρήνη μέσω της διεθνούς συνεργασίας στην εκπαίδευση, τις επιστήμες και τον πολιτισμό»¹.

---

¹ <https://www.unesco.org/en/brief>,

Οι παραπάνω αξίες προωθούνται μέσω εκπαιδευτικών προγραμμάτων, διεθνών νομικών δεσμεύσεων, σε μορφή συμβάσεων με επικέντρωση στην προστασία των πολιτιστικών αγαθών, την κοινοποίηση τεχνολογίας και τεχνολογίας, την προστασία του περιβάλλοντος. Επιπλέον παρέχεται βοήθεια στους συναφείς τομείς της αρμοδιότητας της UNESCO αφού διαθέτει πλέον την απαιτούμενη τεχνολογία. (Burduk, Pszczyński, Stec. 2021:1).

Ο οργανισμός ως μέρος των οργάνων-θεσμών των Ηνωμένων Εθνών συνεργάζεται με ερευνητικά και εκπαιδευτικά ιδρύματα αλλά και τα ίδια τα κράτη-μέλη. Προωθεί προγράμματα υποστήριξης και ενημέρωσης προς τα μέλη-κράτη αλλά και προς τρίτους με τη μορφή συμβουλών, τεχνικών γνώσεων, εκπαιδεύσεων και ερευνών. Επίσης αναλαμβάνει τη διαβούλευση, με στόχο την προώθηση διεθνών συνθηκών και συμφωνιών στα μέλη-κράτη της, με στόχο την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τη διασφάλιση της ελευθερίας της έκφρασης, την περιφρούρηση της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς, υλικής και άυλης. Επιπλέον δρα με στόχο την ενίσχυση και διάδοση της εκπαίδευσης, ιδιαίτερα σε λιγότερο ευνοημένες περιοχές του πλανήτη, την καταπολέμηση της παράνομης διακίνησης και εμπορίας των πολιτιστικών αγαθών κτλ (Burduk, Pszczyński, Stec. 2021:1).

Η UNESCO αναγνωρίζει ότι ο πολιτισμός είναι αναπόσπαστο κομμάτι της κοινωνίας και συμβάλει στην ανάπτυξη της ανθρωπότητας. Είναι πεποίθηση του οργανισμού ότι η πολιτιστική συνεργασία των κρατών πρέπει να στηρίζεται στην ισότητα των δικαιωμάτων ανάμεσα στα κράτη και πως αυτή ταυτόχρονα μπορεί να ενδυναμώσει την ειρήνη και τη διεθνή κατανόηση. Ο οργανισμός τονίζει επίσης την ανάγκη για εξάλειψη της αποικιοκρατικής πολιτικής αλλά και των επιθετικών, ρατσιστικών πολιτικών του παρελθόντος, με σκοπό να δώσει στους ανθρώπους την ευκαιρία να αξιοποιήσουν τον εθνικό πολιτιστικό τους πλούτο στην ανάπτυξη του παγκόσμιου πολιτισμού. Η UNESCO σε συνεργασία με τα κράτη-μέλη διαμορφώνει προγράμματα πολιτιστικών πολιτικών και ενθαρρύνει την καλλιτεχνική δημιουργία και την ανταλλαγή πολιτιστικών και καλλιτεχνικών εκδηλώσεων ανάμεσα στα κράτη, με απώτερο στόχο την προώθηση της πολύ-πολιτισμικότητας, του σεβασμού στη διαφορετικότητα και την ειρηνική συνύπαρξη (Burduk, Pszczyński, Stec. 2021:2).

Αξίζει να σημειωθεί ότι η συνεργασία κρατών μελών είναι τεράστιας σημασίας, καθώς έτσι θα επέλθουν τα βέλτιστα αποτελέσματα. Για να μπορούν να πραγματοποιηθούν οι στόχοι του οργανισμού, τα μέλη κράτη οφείλουν να ενστερνιστούν τα πιστεύω και τις απόψεις του οργανισμού και ταυτόχρονα να συμμετέχουν ενεργά στην υλοποίηση των προγραμμάτων που προωθεί. Πρόβλημα δημιουργείται λόγω των εθνικών πολιτικών του εκάστοτε κράτους μέλους και την έλλειψη διάθεσης για συνεργασία και για αποδοχή εννοιών όπως σεβασμός και ισότητα των λαών.

1.2 Διεθνές Δίκαιο και Πολιτιστική Διπλωματία

Πολλά κράτη διεκδικούν την επιστροφή των πολιτιστικών τους αγαθών τα οποία έχουν κλαπεί για να αποτελέσουν λάφυρα αρχαιοκάπηλων. Ο μόνος τρόπος για να επαναπατριστούν αυτά τα αντικείμενα είναι μέσα από δράσεις πολιτιστικής διπλωματίας σε πρώτο επίπεδο ή με την χρήση του Διεθνούς Δικαίου. Η πολιτιστική διπλωματία λειτουργεί ως μέσο άσκησης εξωτερικής πολιτικής και προσέγγισης λαών. Τα κράτη χρησιμοποιούν εργαλεία όπως διμερή μορφωτικά και πολιτιστικά προγράμματα ή επιμέρους συμφωνίες μεταξύ ενδιαφερόμενων φορέων όπως για παράδειγμα μουσεία.² Ταυτόχρονα *«το διεθνές δίκαιο είναι ένα σώμα κανόνων που αναγνωρίζονται από τα κράτη ή τα έθνη ως δεσμευτικοί για τις μεταξύ τους σχέσεις, συμπεριλαμβανομένων των σχέσεων τους με τους διεθνείς Οργανισμούς. Το διεθνές δίκαιο ενσωματώνεται συνήθως στις συμφωνίες μεταξύ κυρίαρχων κρατών ή/και προκύπτει από τέτοιες συμφωνίες»*.³

Σε αυτή την ενότητα γίνεται αναφορά στα πρωτόκολλα και στις συνθήκες που έχουν προταθεί από την UNESCO με τη συνδρομή κρατών και άλλων οργανισμών και αυτές τέθηκαν σε ισχύ από τα κράτη. Οι συμβάσεις που θα αναφερθούν έχουν ως κοινό χαρακτηριστικό τους το ότι στοχεύουν στην προαγωγή του σεβασμού και της προστασίας των πολιτιστικών αγαθών. Κάποια από αυτά έχουν συμβουλευτικό χαρακτήρα και λειτουργούν ως εργαλεία πολιτιστικής διπλωματίας και σε άλλες περιπτώσεις όπως η Συνθήκη της Χάγης είναι μέρος του Διεθνούς Δικαίου.

---

² <https://www.mfa.gr/eidika-themata-exoterikis-politikis/politistike-diplomatia/>

³ https://e-justice.europa.eu/10/EL/international_law

Μετά από παρότρυνση της UNESCO και κρατών-μελών, κυρίως χωρών της Μεσογείου με μεγάλο πολιτιστικό πλούτο, έχει δημιουργηθεί ένα νομικό πλαίσιο, το οποίο απαγορεύει το παράνομο εμπόριο και τις λαθρανασκαφές και προστατεύει τα ίδια τα πολιτιστικά αντικείμενα, αλλά και τη σωστή διαχείρισή τους. Με αυτό τον τρόπο η πολιτιστική διπλωματία μπορεί να συμβάλει εποικοδομητικά στη διαχείριση διαφωνιών και εντάσεων μεταξύ χωρών οι οποίες σχετίζονται με ζητήματα πολιτιστικής φύσεως.

1.2.1 ICOM

Στο πλαίσιο της αναφοράς σε διεθνείς οργανισμούς οι οποίοι συντάχθηκαν με την αποστολή της προστασίας αντικειμένων-αρχαιοτήτων, το 1946 από την UNESCO μετά από διεθνή κινητοποίηση, δημιουργήθηκε το ICOM (International Council of Museums). Είναι ένας διεθνής οργανισμός επιφορτισμένος με την αποστολή της προστασίας αντικειμένων τα οποία φιλοξενούνται σε μουσεία.

Ο ορισμός του ICOM για τα μουσεία έχει γίνει αποδεκτός από πολλά κράτη και ορίζει ότι *«μουσείο είναι ένας οργανισμός μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, υποταγμένος στην υπηρεσία της κοινωνίας και της ανάπτυξης της και ανοικτός στο κοινό, ο οποίος αποκτά, συντηρεί, μελετά, κοινοποιεί και εκθέτει υλικές μαρτυρίες του ανθρώπου και του περιβάλλοντος του με σκοπό την μελέτη, την εκπαίδευση και την ψυχαγωγία»* (Οικονόμου, 2003, σ. 16). Οι Διεθνείς Συμβάσεις και οι κώδικες Δεοντολογίας ασχολούνται με όλες τις λειτουργίες ενός μουσείου με στόχο να διασφαλίζουν τη σωστή συντήρηση, ασφάλεια, έρευνα και παρουσίαση των εκθεμάτων. Επίσης κάνουν αναφορές σε κανόνες για την προφύλαξη της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς και την απαγόρευση του παράνομου εμπορίου (Οικονόμου 2003:16-17).

Κύριο μέλημα του ICOM είναι ο εντοπισμός και η επίλυση προβλημάτων των μουσείων και των εργαζόμενων σε αυτά. Το 1986 το ICOM δημιούργησε τον Κώδικα Επαγγελματικής Δεοντολογίας, ο οποίος ορίζει, με λεπτομέρειες, όλες τις παραπάνω υποχρεώσεις των μουσείων, καθώς επίσης και με την καταγραφή των μουσειακών αντικειμένων σε λίστες. Καταγράφοντας τα αντικείμενα σε λίστες, τους δίνεται μία «ταυτότητα», που δείχνει την προέλευση, τη χρονολογία και, γενικότερα, όλα τα απαραίτητα στοιχεία που τα αφορούν. Με τη δημιουργία της ταυτότητας ενός αντικειμένου μπορεί ένα κράτος να το διεκδικήσει σε περίπτωση κλοπής ή καταστροφής

από τρίτον. Το ICOM, ταυτόχρονα με τις υπόλοιπες αρμοδιότητές του, συμμετέχει σε δράσεις και εκδίδει ενημερωτικά άρθρα και περιοδικά και για την αντιμετώπιση της παράνομης διακίνησης και καταστροφής των πολιτιστικών αγαθών (Βουπία, 2014: 1-2).

1.2.2 Σύμβαση της Χάγης Πρωτόκολλο I (1954) και Πρωτόκολλο II (1999)

Η Σύμβαση της Χάγης του 1954 η οποία επικυρώθηκε άμεσα από την UNESCO δίνει έμφαση στην αξία και τον ρόλο των πολιτιστικών αντικειμένων και μνημείων. Η διαπίστωση ότι κατά τη διάρκεια ενόπλων συγκρούσεων προκαλούνταν, εκτός από καταστροφές στις ζωές των ανθρώπων, μεγάλης κλίμακας καταστροφή της πολιτιστικής κληρονομιάς, πρόταξαν ως ύψιστη προτεραιότητα το να τεθούν άμεσα σε ισχύ οι σχετικές ρήτρες της αναφερθείσας Σύμβασης (M.Frulli, 2011: 205).

Λαμβάνοντας υπόψη ότι η διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς είναι μεγάλης σημασίας για όλους τους λαούς του κόσμου, διαφάνηκε η ανάγκη εύρεσης τρόπων, ώστε να προστατευτούν τα μνημεία πολιτιστικής σημασίας. Αυτό επιτεύχθηκε μέσω της Σύμβασης για την Προστασία της Πολιτιστικής Περιουσίας, η οποία σε περίπτωση ένοπλης σύγκρουσης και απειλής πολιτιστικών μνημείων, ενεργοποιείται η παραπάνω σύμβαση. Η προαναφερόμενη σύμβαση εξελίχθηκε και πήρε την επωνυμία «Σύμβαση της Χάγης» του 1954 και είναι η πρώτη και η πιο ολοκληρωμένη πολυμερής συνθήκη, αφιερωμένη αποκλειστικά στην προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, σε περιόδους τόσο ειρήνης όσο και σε περιόδους πολεμικών συγκρούσεων. Η συγκεκριμένη συνθήκη έχει τεθεί σε ισχύ με επιτυχία σε πολλές συρράξεις και όλες οι πλευρές πείσθηκαν να δράσουν ανάλογα και να προστατεύσουν τα πολιτιστικά μνημεία από τη καταστροφική λαίλαπα του πολέμου⁴.

Η Σύμβαση της Χάγης του 1954 συμπληρώνεται με 2 προαιρετικά πρωτόκολλα (1954, 1999) και στο σύνολό τους ορίζουν ένα διεθνές νομικό πλαίσιο για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών, κατά τη διάρκεια ένοπλης σύρραξης ή πολεμικής κατοχής. Το ένα πρωτόκολλο αναφέρεται στις διεθνείς συρράξεις και το άλλο στις εμφύλιες συρράξεις. Η ζημιά ή ο σφετερισμός πολιτιστικών αγαθών κατά τη διάρκεια ένοπλης σύρραξης μπορεί να οδηγήσει στη δίωξη των υπεύθυνων για εγκλήματα πολέμου και εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας. (O'Keefe, 2020: 68).

---

⁴ <https://en.unesco.org/protecting-heritage/convention-and-protocols/1954-convention>

Δυστυχώς συχνά η λεηλασία αρχαιοτήτων κατά τη διάρκεια ενός πολέμου δύναται να γίνει σημαντικό όπλο προπαγάνδας ή ακόμα και πηγή εισοδήματος για τον εχθρό. Μια περίπτωση καταδίκης, για καταστροφή πολιτιστικών αγαθών, αφορά στην ποινή φυλάκισης εννέα ετών του Αχμέντ αλ Μάχντι, το 2016, από το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης. Ο Αλ Μάχντι βρέθηκε ένοχος για την καταστροφή ενός μουσουλμανικού μνημείου, στο Μάλι από τζιχαντιστές της Αλ Κάιντα, το 2012. Ήταν η πρώτη φορά στην ιστορία του δικαστηρίου που επιβαλλόταν ποινή κάθειρξης για εγκλήματα κατά της πολιτιστικής κληρονομιάς. (Σ. Ιωαννίδης, 2021)

Στην προσπάθεια της η UNESCO να ενισχύσει τη Σύμβαση της Χάγης για την προστασία πολιτιστικών μνημείων και αγαθών, συνεργάζεται και με άλλους σχετικούς φορείς και έχει δημιουργήσει, μια λίστα με προστατευμένα μνημεία και αγαθά. Έτσι σε περίπτωση πολέμου δεν επιτρέπεται στις ένοπλες δυνάμεις να προκαλέσουν ζημιά, καταστροφή ή βανδαλισμό σε πολιτιστικά αγαθά, ή ακόμη και σε κτίρια που τα στεγάζουν ή στον περιβάλλοντα χώρο τους. Μπορεί να γίνει κατηγοριοποίηση των πολιτιστικών αγαθών με κορύφωση αυτά που είναι σε «υπό ενισχυμένη προστασία» λόγω της φύσης τους και της μοναδικότητάς τους. Τα ιδιαίτερα σημαντικά πολιτιστικά αγαθά τίθενται σε ένα κατάλογο μη κρούσης, όπως αυτός προτείνεται από μία επιτροπή ειδικών και εμπειρογνομόνων και απονέμεται σε αυτά το σήμα, «Μπλε Ασπίδα». Στο παράρτημα Α φαίνεται το σήμα της Μπλε Ασπίδας το οποίο τοποθετείται σε ευκρινές σημείο στα σχετικά προστατευόμενα κτήρια ή μνημεία.

Τα κράτη οφείλουν να τηρούν την προαναφερόμενη συνθήκη και τα αντίστοιχα πρωτόκολλα, ανεξάρτητα αν έχουν υπογράψει τη Σύμβαση. Αυτές οι δεσμεύσεις ανήκουν στην κατηγορία των άγραφων κανόνων διεθνούς δικαίου με αποτέλεσμα να δημιουργείται μια οριοθετημένη και ακριβής αντιμετώπιση των πολιτιστικών αντικειμένων, η οποία απαιτεί τον σεβασμό στην διαφορετικότητα και στον πολιτισμό γενικότερα. Σε περιόδους ειρήνης, τα μέλη των ενόπλων δυνάμεων έρχονται σε επαφή με άλλους λαούς και πολιτισμούς και εκπαιδεύονται, με σκοπό την πολιτιστική καλλιέργεια αλλά και την προώθηση ιδεών όπως σεβασμός στην πολύ- πολιτισμικότητα και τη διαφορετικότητα (O'Keefe, 2020: 5).

Τα επιμέρους άρθρα της Σύμβασης της Χάγης οριοθετούν την συμπεριφορά και τις στρατιωτικές αποφάσεις όλων των εμπλεκόμενων. Οι στρατιωτικές επιθέσεις πρέπει να αποφεύγουν κινήσεις και τακτικές οι οποίες θα μπορούσαν να προκαλέσουν ζημιά, ακόμη και χωρίς σκοπιμότητα, σε πολιτιστικά αγαθά και μνημεία ή εκμετάλλευση αυτών για υποστήριξη στρατιωτικών ενεργειών, όπως, σε παλαιότερες περιπτώσεις, όπου είχε γίνει χρήση μιας ιστορικής γέφυρας για μεταφορά στρατιωτικού υλικού. Αντίστοιχες υποχρεώσεις έχει και η αμυνόμενη δύναμη, η οποία δεν επιτρέπεται να καταστρέψει ή να προκαλέσει ζημιές σε οικεία της πολιτιστικά αγαθά. Οι στρατιωτικές δυνάμεις οφείλουν να προστατεύουν τα πολιτιστικά αγαθά από βανδαλισμούς, κλοπές και κάθε είδους καταστροφή από τους στρατιώτες ή τρίτους. Εν ολίγοις όλες οι στρατιωτικές δυνάμεις οφείλουν να ερευνήσουν όλες τις εναλλακτικές λύσεις προτού χρησιμοποιήσουν ένα μνημείο ή επιτεθούν σε ένα άλλο (UNESCO, 2020: 39-41).

Σε αυτή την Συνθήκη υπάρχει το νομοθετικό πλαίσιο για σεβασμό και προστασία των πολιτιστικών αγαθών. Ωστόσο δημιουργείται πρόβλημα σχετικά με την εφαρμογή της. Αυτό αφορά στην ανικανότητα επέμβασης σε μία εμφύλια διαμάχη, με το επιχείρημα της προστασίας των πολιτιστικών αγαθών της συγκεκριμένης χώρας. Η σύμβαση φαίνεται να μην δύναται να αντιμετωπίσει τις πραγματικά κακόβουλες ενέργειες κατά την εκδήλωση μιας ένοπλης διαμάχης, ενώ από την άλλη περιορίζει και τη δράση όσων έχουν δεσμευθεί στη Συνθήκη. (Λ. Ξένου, 2015: 1). Η διεθνής κοινότητα, σε περίπτωση ένοπλης σύρραξης, μπορεί μόνο να αξιολογήσει τις ζημιές που γίνονται μέσω της δορυφορικής παρακολούθησης. (Α. Παπαθανασίου, Διάλεξη)

Οι συμβάσεις δίνουν το πλαίσιο λειτουργίας διεθνώς, αλλά δυστυχώς τον τελευταίο λόγο έχουν τα κράτη, τα οποία θα λειτουργήσουν με βάση τα δικά τους δεδομένα και συμφέροντα.

1.2.3. UNESCO, Σύμβαση του 1970

Μετά από πρωτοβουλία της Ελλάδας, το 1970, υπογράφηκε από 120 κράτη η Σύμβαση της UNESCO, για την Παρεμπόδιση και Πρόληψη της Παράνομης Εισαγωγής, Εξαγωγής και Μεταφοράς Κυριότητας Πολιτιστικών Αγαθών. Στη Σύμβαση γίνεται έκκληση για αυστηροποίηση των εθνικών νομοθεσιών, αναφορικά με την παράνομη διακίνηση πολιτιστικών θησαυρών, που προέρχονται από λαθρανασκαφές ή πολιτιστικές εκκαθαρίσεις. Επίσης, ενθαρρύνεται και ζητείται από τους πολίτες και τα ΜΜΕ να

προωθήσουν την προστασία της πολιτιστικής τους κληρονομιάς. Εν κατακλείδι, γίνονται σε αυτή αναφορές στην ανάγκη για ενδυνάμωση και ενθάρρυνση της διεθνούς συνεργασίας των κρατών, για την αντιμετώπιση της διακίνησης αρχαιοτήτων.⁵

Η Σύμβαση απευθύνεται σε κράτη και όχι σε πολίτες. Την περίοδο που υπογράφηκε η σύμβαση παρουσιάστηκαν πολλά προβλήματα στην ερμηνεία της, αλλά και αντιδράσεις από χώρες που είχαν στην κατοχή τους πολιτιστικά αγαθά ως αποτέλεσμα του παράνομου εμπορίου. Μέχρι το 2012 δεν υπήρχε κάποιος μηχανισμός εφαρμογής των παραπάνω εκκλήσεων με αποτέλεσμα η Συνθήκη αυτή καθ' αυτή να παραμένει στα χαρτιά και να μην υπάρχει τρόπος να εφαρμοστεί.⁶

Στο πρώτο άρθρο της Σύμβασης ορίζεται η «πολιτιστική κληρονομιά» ως η πολιτιστική περιουσία, η οποία για θρησκευτικούς ή κοσμικούς λόγους, χαρακτηρίζεται ρητά από κάθε κράτος ως σημαντική για την αρχαιολογία, την προϊστορία, την ιστορία, τη λογοτεχνία, την τέχνη και την επιστήμη. Το άρθρο 3 ορίζει ότι η εισαγωγή, εξαγωγή ή μεταβίβαση κυριότητας πολιτιστικών αγαθών, αντίθετα με τις διατάξεις της Σύμβασης, είναι παράνομη⁷.

Το συγκεκριμένο άρθρο ερμηνεύτηκε από κάποια κράτη ως απαίτηση επιστροφής όλων των καθορισμένων κλεμμένων αντικειμένων και όλων των χαρακτηρισμένων πολιτιστικών αντικειμένων που εξήχθησαν παράνομα. Τα κράτη, κυρίως της Δύσης, που είχαν ιστορικά ενεργή συμμετοχή στο εμπόριο πολιτιστικών αντικειμένων, δεν ήταν πρόθυμα να δεχτούν αυτό το άρθρο της Σύμβασης και ως εκ τούτου οι επιστροφές αρχαιοτήτων από εμβληματικά ευρωπαϊκά μουσεία, που έχουν αντικείμενα από όλο τον κόσμο, καθίστανται αδύνατες. Ένα παράδειγμα άρνησης συμμόρφωσης είναι αυτό των ΗΠΑ. Οι ΗΠΑ, οι οποίες δεχόταν πολλές πιέσεις για επιστροφή πολιτιστικών αγαθών στις χώρες προέλευσης, άσκησαν πίεση για αλλαγές στο άρθρο 7, το οποίο αναφέρεται στον επαναπατρισμό πολιτιστικών αντικειμένων, μέσω της διπλωματικής οδού, όπως και στο άρθρο 9, το οποίο αναφέρεται στη σύμπραξη των κρατών, σε περίπτωση λεηλασίας πολιτιστικών αγαθών, προκειμένου να μην είναι τόσο δεσμευτικά. (Protts, 1996: 62).

---

⁵ <https://www.culture.gov.gr/el/Information/SitePages/view.aspx?nID=1182>

⁶ <https://www.culture.gov.gr/el/Information/SitePages/view.aspx?nID=1182>

⁷ <https://www.unesco.org/en/node/66148>

Αντίθετα, ο Καναδάς και η Αυστραλία είναι από τις χώρες που ενώ διαθέτουν πολλά ιδρύματα, πλούσια σε πολιτιστικά αντικείμενα άλλων χωρών, τροποποίησαν τη νομοθεσία τους και είναι διατεθειμένοι να τα επιστρέψουν στους προκατόχους τους (Prot, 1996: 63).

Σε αυτή την Συνθήκη προτρέπονται οι χώρες να προσαρμόσουν το νομικό τους πλαίσιο στα συναφή ζητήματα πολιτιστικής κληρονομιάς, να προχωρήσουν στη δημιουργία μουσείων και να προωθήσουν τη δημιουργία τμημάτων τεχνογνωσίας, με σκοπό την καλύτερη προστασία και συντήρηση των πολιτιστικών τους αγαθών. Ταυτόχρονα προτείνεται η ενημέρωση και επιμόρφωση του κοινού, σχετικά με τα αναφερόμενα στη σύμβαση (Burduk, Pszczynski, Stec. 2021: 5).

Αυτή η Σύμβαση δεν έχει ισχύ για επαναπατρισμό πολιτιστικών αγαθών τα οποία έχουν «ξενιτευτεί» από τον τόπο τους πριν το 1970. Υπάρχουν πολλές περιπτώσεις, με πιο τρανταχτή αυτή των Γλυπτών του Παρθενώνα, που ενώ τηρούν όλες τις προϋποθέσεις για διεκδίκηση, η ημερομηνία έναρξης ισχύος της Συνθήκης δεν επιτρέπει στην Ελλάδα να τα διεκδικήσει. Επιπλέον τα Γλυπτά του Παρθενώνα ανήκουν στο Βρετανικό Μουσείο με Νομοθετική Πράξη Κοινοβουλίου στις 01/07/1816. Σύμφωνα με το Διεθνές Δίκαιο, τα Γλυπτά δεν έγιναν ποτέ νόμιμη περιουσία του Έλγιν. Ωστόσο, στο αγγλικό Εθνικό Δίκαιο μεταβιβάστηκαν με καταστατικούς κανόνες του 1816, στους διευθυντές και η κυριότητα τους είναι αδιαφιλονίκητη για τα αγγλικά δικαστήρια (Robertson. 2020: 108). Η Σύμβαση του 1970 απευθύνεται σε κράτη και όχι σε άτομα ή νομικές οντότητες ιδιωτικού δικαίου.

1.2.4 Σύμβαση 1972 Προστασία Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς

Μετά τη Σύμβαση του 1970, το 1972, η Unesco επικυρώνει στη Βουδαπέστη τη Σύμβαση για την Προστασία της Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς, μια σύμβαση την οποία υπέγραψαν σχεδόν όλα τα κράτη⁸. Η συγκεκριμένη Σύμβαση έχει καθαρά συμβουλευτικό και εκπαιδευτικό χαρακτήρα. Ο στόχος της επικεντρώνεται στην προστασία και συντήρηση των πολιτιστικών τοποθεσιών και αγαθών, χρησιμοποιώντας

---

⁸ http://www.unesco.org.cy/Programmes-Symbasi_Pagkosmias_Politistikis_kai_Fysikis_Klironomias,GR-PROGRAMMES-04-01-01,GR

διάφορα μέσα. Η UNESCO προσφέρει συμβουλευτικές υπηρεσίες προστασίας, διατήρησης, αποκατάστασης και παρουσίασης των εκθεμάτων. Ταυτόχρονα διαθέτει τεχνογνωσία, έχοντας διανύσει 40 χρόνια εμπειρίας, διενεργώντας τεχνικές μελέτες και έρευνες και έχοντας συνάψει διεθνείς συνεργασίες με εξειδικευμένους φορείς. Επίσης, δίνεται έμφαση στην εκπαίδευση και στην παροχή πληροφοριών προς τις ενδιαφερόμενες εξειδικευμένες ομάδες, αλλά και ενημέρωση του ευρύτερου κοινού (UNESCO 2005: 161-163).

Στο άρθρο 1 της σύμβασης ορίζονται, ως «πολιτιστική κληρονομιά» τα έργα αρχιτεκτονικής, γλυπτικής και ζωγραφικής, συμπεριλαμβανομένων σπηλαίων και επιγραφών, και στοιχεία, ομάδες στοιχείων ή κατασκευών ιδιαίτερης αρχαιολογικής αξίας, της ιστορίας, της τέχνης ή της επιστήμης. Μέρος της πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελούν τα κτήρια, είτε ως ομάδες χωριστών ή συνδεδεμένων κτηρίων, που λόγω της αρχιτεκτονικής τους, της ομοιογένειάς τους ή της θέσης τους στο τοπίο, έχουν ιδιαίτερη αξία υπό το πρίσμα της ιστορίας, της τέχνης και της επιστήμης. Τέλος, οι τοποθεσίες, οι οποίες συνδυάζουν έργα ανθρώπου και φύσης και έχουν ιδιαίτερη αξία, λόγω της ομορφιάς τους ή του ενδιαφέροντος τους από αρχαιολογική, ιστορική, εθνολογική ή ανθρωπολογική άποψη, εμπίπτουν, επίσης, στην πολιτιστική κληρονομιά μιας χώρας. Στο δεύτερο άρθρο της Σύμβασης ορίζεται για πρώτη φορά η έννοια της «φυσικής κληρονομιάς» και αυτό αποτελεί το νέο στοιχείο σε σχέση με τις σχετικές προηγούμενες συμβάσεις (UNESCO, 2005: 10).

Με βάση το άρθρο 4 της Σύμβασης, τα συμβαλλόμενα κράτη-μέλη έχουν καθήκον να εξασφαλίσουν, αναγνωρίσουν, προστατέψουν, διατηρήσουν, παρουσιάσουν και μεταδώσουν, στις μελλοντικές γενεές την πολιτιστική και φυσική κληρονομιά που βρίσκεται στην επικράτεια τους. Τα άρθρα της Σύμβασης αναφέρονται στην ανάγκη δημιουργίας ενός δικτύου, από εξειδικευμένους φορείς, όπως το Rome Center, για την ορθή λειτουργία, υποστήριξη και συντήρηση των πολιτιστικών αγαθών αλλά και την ενημέρωση του ευρύ κοινού. Τέλος, ορίζεται ο βαθμός συμμετοχής των κρατών στην UNESCO με την μορφή χρηματικής συνδρομής ή μέσω άλλων τρόπων, όπως διοργάνωση εκδηλώσεων (UNESCO 2005: 162).

Η UNESCO ορίζει, επακριβώς, το αντικείμενο που τίθεται υπό την προστασία της και δίνει έμφαση στο φυσικό περιβάλλον, μέσα το οποίο βρίσκεται. Συνεπώς η ομορφιά και η

ιδιαίτερη αξία των Γλυπτών του Παρθενώνα δεν αφορά μόνο το πολιτιστικό μνημείο, αυτό καθ' αυτό, αλλά περιλαμβάνει και τον περιβάλλοντα χώρο και τις αξίες που αυτά εκπέμπουν μέσα στον χρόνο. Το 2002, τριάντα χρόνια μετά την έναρξη της εφαρμογής της σύμβασης, για την Προστασίας της Φυσικής και Πολιτιστικής Κληρονομιάς, ο κατάλογος μνημείων Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς αποτελεί μια εξαιρετική απογραφή τόπων και έργων που περιέχουν την ιστορία του ανθρώπου και του πλανήτη. Επιπλέον, ο κατάλογος αυτός αποτελεί ένα χρήσιμο εργαλείο για την κατανόηση της φύσης και του πολιτισμού και κυρίως του δεσμού που ενώνει αυτά τα δύο. Σύμφωνα με τους Cattaneo και Trifoni (2010), ο κατάλογος αυτός αποτελεί μια περίληψη της ιστορικής εξέλιξης του πλανήτη.

1.2.5 Σύμβαση UNIDROIT, Ρώμη 1995

Η UNIDROID (Διεθνές Ινστιτούτο για την ενοποίηση του Ιδιωτικού Δικαίου) είναι ένας ανεξάρτητος διακυβερνητικός οργανισμός, με έδρα τη Ρώμη. Σκοπός της είναι η μελέτη των αναγκών και η εύρεση τρόπων εκσυγχρονισμού, εναρμόνισης και συντονισμού του ιδιωτικού δικαίου μεταξύ κρατών και τη διαμόρφωση ενιαίων νομικών μέσων, αρχών και κανόνων, για την επίτευξη αυτών των στόχων⁹. Η Σύμβαση UNIDROIT υπογράφηκε το 1995 στη Ρώμη και εστιάζει στο θέμα της παράνομης διακίνησης πολιτιστικών αντικειμένων. Η σύστασή της προτάθηκε από την UNESCO, αφότου είχε διαπιστωθεί το πρόβλημα.

Η UNESCO έχοντας παρατηρήσει αύξηση στην παράνομη διακίνηση πολιτιστικών αγαθών τη δεδομένη περίοδο αντιλήφθηκε ότι η διαχείριση αυτού του ζητήματος δεν θα μπορούσε να γίνει από οργανισμούς που εργάζονταν ήδη πάνω σε αυτό το θέμα, εξαιτίας του γεγονότος ότι διαπιστώθηκαν ζητήματα διαφθοράς στην τοπική διοίκηση. Επιπλέον η φτώχεια που μάστιζε κάποιες από τις περιοχές όπου γινόταν παράνομη διακίνηση ήταν ένας λόγος για αυτή την αύξηση της συχνότητας αυτής της παράνομης δραστηριότητας. Παρατηρήθηκε ότι φτωχοί πληθυσμοί ληλατούσαν την πολιτιστική τους κληρονομιά για να την πουλήσουν σε διαθέσιμους πελάτες-αγοράστες πολιτιστικών θησαυρών. Ταυτόχρονα, εμφανίζονται άτομα με δράση στο οργανωμένο έγκλημα, τα οποία συμμετείχαν σε αυτή τη παράνομη δραστηριότητα συμβάλλοντας αποφασιστικά στην

---

⁹ <https://www.unidroit.org/about-unidroit/overview/>

αύξηση της παράνομης διακίνησης πολιτιστικών αγαθών. Αυτές οι διαπιστώσεις οδήγησαν την UNESCO στο να ψάχνει τρόπους αντίδρασης τη δεκαετία του 1980, με στόχο να βρεθούν τρόποι ορθής αντιμετώπισης του συχνού και παράνομου εμπορίου αντικειμένων. Η Σύμβαση UNIDROIT ήταν το αποτέλεσμα της διαβούλευσης και απευθύνεται κυρίως στον ιδιωτικό τομέα για να καλύψει την αδυναμία της προηγούμενης σύμβασης που απευθυνόταν σε κράτη. (Prot, 1996:59-60).

Στα πρώτα άρθρα δίνεται ο σκοπός της Συνθήκης και ο ορισμός της έννοιας «πολιτιστικό αντικείμενο». Τα άρθρα 3 και 4 γίνονται αναλυτικές αναφορές στην αποκατάσταση των κλεμμένων αντικειμένων και το δικαίωμα αποζημίωσης. Πιο συγκεκριμένα, ο κάτοχος ενός κλεμμένου αντικειμένου οφείλει να το επιστρέψει στον ιδιοκτήτη. Τα πολιτιστικά αντικείμενα τα οποία ανακαλύφθηκαν από παράνομες ανασκαφές ή κρατούνται παράνομα, πρέπει να επιστραφούν στην χώρα απ' όπου προέρχονται. Η αξίωση αποκατάστασης υποβάλλεται εντός τριών ετών από τη στιγμή που ο ενάγων ανακαλύψει την τοποθεσία του πολιτιστικού αντικειμένου και την ταυτότητα του κατόχου του και σε κάθε περίπτωση, εντός πενήντα ετών από τη στιγμή της κλοπής.¹⁰

Το άρθρο 5 πραγματεύεται τον *επαναπατρισμό* ενός πολιτιστικού αντικειμένου, το οποίο έχει εξαχθεί παράνομα από την χώρα προέλευσης μέσω δικαστηρίου ή άλλης αρμόδιας αρχής. Σε αυτή την περίπτωση εμπίπτουν και τα πολιτιστικά αντικείμενα τα οποία έχουν εξαχθεί νόμιμα από μία χώρα με σκοπό την έκθεση τους ή αποκατάσταση τους δεν έχουν επιστραφεί, βάσει της συμφωνίας. Ένα κράτος μπορεί να διεκδικήσει τον επαναπατρισμό ενός πολιτιστικού αντικειμένου όταν συντρέχει τουλάχιστον ένας από τους παρακάτω λόγους:

- ❖ η φυσική διατήρηση του αντικειμένου ή του πλαισίου του,
- ❖ η ακεραιότητα ενός σύνθετου αντικειμένου,
- ❖ η διατήρηση πληροφοριών επιστημονικού ή ιστορικού χαρακτήρα,
- ❖ η παραδοσιακή ή τελετουργική χρήση του αντικειμένου από μια φυλετική ή ιθαγενή κοινότητα.

Σύμφωνα με το άρθρο 6, εντός της τριετίας η χώρα προέλευσης μπορεί να διεκδικήσει τον επαναπατρισμό των πολιτιστικών αντικειμένων στο δικαστήριο άλλη αρμόδια αρχή,

---

¹⁰ <https://www.unidroit.org/wp-content/uploads/2022/12/Convention-on-Cultural-Objects-Rome-1995.pdf>

έχοντας στην κατοχή της όλες τις συναφείς πληροφορίες που επιβεβαιώνουν τα παραπάνω επιχειρήματα. Το αιτών κράτος οφείλει να πληρώσει τα έξοδα για την επιστροφή των πολιτιστικών αγαθών και επίσης έχει δικαίωμα να διεκδικήσει αποζημίωση. Σύμφωνα με το άρθρο 7 δεν μπορεί μια χώρα να διεκδικήσει την επιστροφή ενός πολιτιστικού της αντικειμένου στις παρακάτω δύο περιπτώσεις:

- ❖ Αν τη στιγμή της διεκδίκησης ενός πολιτιστικού αντικειμένου, η εξαγωγή του δεν θεωρείται πλέον παράνομη.
- ❖ Αν το αντικείμενο έχει εξαχθεί κατά τη διάρκεια της ζωής του ατόμου που το δημιούργησε ή εντός πενήντα ετών από τον θάνατο αυτού του ανθρώπου.

Η συγκεκριμένη Συνθήκη δεν μπορεί να εφαρμοστεί στην περίπτωση των Γλυπτών του Παρθενώνα λόγω του χρονικού περιορισμού που τίθεται εξ αρχής. Η Συνθήκη UNIDROID, όπως αυτή της UNESCO (1970), δεν έχει αναδρομική ισχύ. Δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί για περιπτώσεις που πραγματοποιήθηκαν πριν την έναρξη του συγκεκριμένου νομικού μέσου, δηλαδή το 1995 (Prott, 1996: 68). Τα Γλυπτά του Παρθενώνα τα οποία βρίσκονται στο Βρετανικό μουσείο του Λονδίνου κλάπηκαν την περίοδο 1806-1810 από τον Λόρδο Έλγιν, πρέσβη του Ηνωμένου Βασιλείου. Η Ελλάδα διεκδικεί συστηματικά τον επαναπατρισμό των Γλυπτών από την δεκαετία του 1830. Δυστυχώς καμία Σύμβαση της UNESCO μπορεί να καλύψει νομικά τη διεκδίκηση των Γλυπτών. Η Διακυβερνητική Επιτροπή της UNESCO που συστάθηκε το 1978 είναι, ίσως, το μοναδικό μέσο που θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί από την ελληνική πλευρά, για τον επαναπατρισμό των Γλυπτών του Παρθενώνα. Ως εκ τούτου, η παρούσα εργασία θα εστιάσει σε αυτή την Επιτροπή με αναφορές στο έργο, στόχους και δράσεις της σε σχέση με το ζήτημα του επαναπατρισμού των Γλυπτών στην Ελλάδα.

1.2.6 .Σύμβαση Διασφάλισης της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς, 2003

Σε αυτή την σύμβαση πρωταγωνιστικό ρόλο έχουν τα μουσεία σε σχέση με τον ρόλο που μπορούν να διαδραματίσουν στα ζητήματα προστασίας της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς. Τα μουσεία οφείλουν ως οργανισμοί να αντισταθούν σε κάθε προσπάθεια κατάχρησης των άυλων πόρων πολιτιστικής κληρονομιάς και ιδιαίτερα στην εμπορευματοποίηση αρχαιοτήτων. Τα μουσεία παροτρύνονται να συνεργαστούν με τις τοπικές αρχές, για την ανάπτυξη και εφαρμογή σχετικής νομοθεσίας, για τη διατήρηση της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς, καθώς και κατάρτισης του προσωπικού που είναι

υπεύθυνο για την αποτελεσματική εφαρμογή της συγκεκριμένης Σύμβασης (UNESCO 2015: 6).

Ο ορισμός που δίνεται από τη Σύμβαση, για την άυλη πολιτιστική κληρονομιά, αναφέρεται «στις πρακτικές, αναπαραστάσεις, εκφράσεις, γνώσεις, δεξιότητες - καθώς και τα όργανα, τα αντικείμενα, τα τεχνουργήματα και στους πολιτιστικούς χώρους που συνδέονται με αυτές, τους οποίους, οι κοινότητες, οι ομάδες και, σε ορισμένες περιπτώσεις, τα άτομα, αναγνωρίζουν ως μέρος της πολιτιστικής τους κληρονομιάς». Σύμφωνα με τη Σύμβαση του 2003, η διασφάλιση της «άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς» σημαίνει διασφάλιση της βιωσιμότητας και της βιώσιμης ανάπτυξης. Η άυλη πολιτιστική κληρονομιά είναι ένας ζωντανός οργανισμός, ο οποίος αλλάζει συνεχώς, αναδημιουργείται από τους φορείς της και μεταδίδεται από τη μία γενιά στην άλλη (UNESCO 2015: 7).

Το μουσείο είναι ένας χώρος όπου εκτίθενται αντικείμενα τα οποία αναδεικνύουν ιδέες, αξίες και ιστορίες των ανθρώπων και των κοινοτήτων που εκπροσωπούνται από αυτά. Είναι στην ουσία ο καθρέφτης της κοινότητας. Ο επισκέπτης μπορεί να έρθει σε επαφή με τον άυλο πολιτισμό, μέσα από την καταγραφή και την μεταφορά δεξιοτήτων και παραδόσεων. Ο ιδανικός χώρος για αυτόν είναι τα μουσεία και τα εκπαιδευτικά ιδρύματα. Η UNESCO από την πλευρά της, στην συγκεκριμένη σύμβαση, καθοδηγεί και δεν κάνει συστάσεις (UNESCO 2015: 8).

Η σύμβαση αυτή που αφορά τα μουσεία, συνδέεται άμεσα με τη μελέτη της περίπτωσης που θα μας απασχολήσει στην παρούσα διατριβή. Τα Γλυπτά του Παρθενώνα εκπροσωπούν τις αρχές της Δημοκρατίας και όλα τα ιδεώδη του Αρχαιοελληνικού Πολιτισμού, τους Έλληνες αλλά και όλο τον Δυτικό κόσμο. Αυτό το μοναδικό μνημείο, σε συνδυασμό με τον περιβάλλοντα χώρο του, μεταδίδει μηνύματα πολιτισμού που έχουν τις ρίζες τους μέσα στον χρόνο και μας μεταφέρουν νοερά στη ατμόσφαιρα του 5^{ου} αιώνα π.Χ. (Θεοδωρόπουλος, 2020: 87). Η απαίτηση του επαναπατρισμού των Γλυπτών του Παρθενώνα δεν έχει εθνικιστικά ή ιδιοκτησιακά χαρακτηριστικά. Απεναντίας είναι τα συναισθήματα, οι έννοιες και η αίσθηση συνέχειας που προσφέρει η επανένωση των γλυπτών (Θεοδωρόπουλος, 2020, : 24-25).

Φωτογραφία 05/09/2018, Αθήνα (φωτογραφία από Αγάπη Σμπώκου)

1.2.7. Σύμβαση Λευκωσίας 2017

Μια ακόμη σύμβαση, που αφορά τη νομοθετική αντιμετώπιση της παράνομης διακίνησης πολιτιστικών αγαθών, είναι η Σύμβαση της Λευκωσίας. Η Σύμβαση αφορά τις «Ματωμένες Αρχαιότητες» και εστιάζει στα αδικήματα τα οποία σχετίζονται με την πολιτιστική ιδιοκτησία. Στοχεύει στην πρόληψη και καταπολέμηση της παράνομης διακίνησης και καταστροφής πολιτιστικών αγαθών. Ένα τρανταχτό παράδειγμα είναι η πώληση αρχαιοτήτων της Συρίας από την ISIS με στόχο την χρηματοδότηση των παράνομων δράσεων της.

Η μακρά ιστορία του παράνομου εμπορίου πολιτιστικών αντικειμένων και καταστροφή αυτών ως μέσω πολιτικών ή θρησκευτικών συγκρούσεων, κατέστησαν σαφή την ανάγκη για την δημιουργία και αναγνώριση ενός διεθνούς νομικού πλαισίου για την ποινικοποίηση των παράνομων ενεργειών. Στόχος ήταν να καλυφθεί το κενό του νομικού πλαισίου που υπήρχε, κυρίως σε περιόδους αστάθειας και συγκρούσεων. Η Συνθήκη άνοιξε μια νέα προοπτική αλλά η αποτελεσματικότητα της εξαρτάται από την ετοιμότητα των κρατών να υπογράψουν και να εφαρμόσουν το καθεστώς της στα αντίστοιχα εγχώρια νομικά συστήματα τους (Bieczynski, 2017: 255).

Η Σύμβαση, η οποία παραμένει ανοιχτή για υπογραφή σε οποιαδήποτε χώρα στον κόσμο, στοχεύει, επίσης, στην ενίσχυση της διεθνούς συνεργασίας για την καταπολέμηση αυτών των εγκλημάτων, τα οποία καταστρέφουν την παγκόσμια πολιτιστική κληρονομιά. Η Σύμβαση είναι η μόνη διεθνής συνθήκη που ασχολείται ειδικά με την ποινικοποίηση της

παράνομης διακίνησης πολιτιστικών αγαθών, θεσπίζει μια σειρά από ποινικά αδικήματα, συμπεριλαμβανομένης της κλοπής, της παράνομης εκσκαφής και του παράνομου εμπορίου. Η συγκεκριμένη Σύμβαση τέθηκε σε ισχύ από 1^η Απριλίου του 2022, στις πέντε χώρες που την είχαν επικυρώσει (Council of Europe Convention on Offences relating to Cultural Property CETS No 221).

Η συγκεκριμένη σύμβαση αποδέχεται τους όρους που χρησιμοποιεί το Συμβούλιο της Ευρώπης, οι οποίοι αναφέρουν ότι η πολιτιστική ιδιοκτησία περιγράφει τη σχέση του αντικειμένου με το κράτος ως υποκείμενο του διεθνούς δικαίου και ως συνώνυμο του νομοθέτη στο πεδίο του εσωτερικού δικαίου. Η συνθήκη προτρέπει τα συμβαλλόμενα κράτη να επιβάλλουν ποινικούς κανόνες τόσο στα δικά τους όσο και στα ξένα αντικείμενα πολιτιστικής περιουσίας, στο όνομα του γενικού συμφέροντος της παγκόσμιας κοινότητας για τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς της ανθρωπότητας (Bieczynski, 2017: 260).

1.3. Διακυβερνητική Επιτροπή, ICPRCP (Intergovernmental Committee for Promoting the Return of Cultural Property), UNESCO 1978

Η δεκαετία του 1970 χαρακτηρίζεται από την προσπάθεια της UNESCO να θωρακίσει νομικά το ζήτημα της προστασίας της διεθνούς πολιτιστικής κληρονομιάς. Το πνεύμα της εποχής φαίνεται και στην έκκληση του τότε Γενικού Διευθυντή της UNESCO Amandou Mahtar M'Bow, ο οποίος υπενθυμίζει σε όλους τους ενδιαφερόμενους την αξία και τον σεβασμό που αναλογεί στα πολιτιστικά αγαθά και κάνει έκκληση για την αποκατάσταση της πολιτιστικής κληρονομιάς σε αυτούς που την δημιούργησαν. Μεταξύ άλλων υποστήριξε πώς, *«μια από τις πιο ευγενείς ενσαρκώσεις της ιδιοφυίας των ανθρώπων είναι η πολιτιστική τους κληρονομιά, που χτίστηκε με την πάροδο των αιώνων από τους αρχιτέκτονες, γλύπτες, ζωγράφους, χαράκτες, χρυσοχόους και όλους τους δημιουργούς των μορφών, που έχουν καταφέρει να δώσουν απτές εκφράσεις στην πολύπλευρη ομορφιά και μοναδικότητα αυτής της ιδιοφυίας. ... Αρχιτεκτονικά στοιχεία, αγάλματα και ζωφόροι, μολύβι, ψηφιδωτά, αγγεία, σμάλτα, μάσκες και αντικείμενα από νεφρίτη, ελεφαντόδοντο και χρυσό- στην πραγματικότητα ότι έχει αφαιρεθεί από μνημεία και χειροτεχνήματα- ήταν κάτι περισσότερο από διακοσμητικά. Έδωσαν μαρτυρία για μια ιστορία, την ιστορία ενός πολιτισμού και ενός έθνους του οποίου το πνεύμα διαίωσαν και ανανέωσαν»* (UNESCO COURIER, 1978: 4).

Μέχρι τότε παρατηρήθηκε μεγάλος αριθμός διεκδικήσεων πολιτιστικών αγαθών από ιδιώτες με πολλούς ιδιοκτήτες να ισχυρίζονται ότι είναι οι αρχικοί ιδιοκτήτες ενός αντικειμένου και να απαιτούν την επιστροφή τους ή να λάβουν έστω ένα είδος αποζημίωσης. Από την άλλη ο τωρινός ιδιοκτήτης ενδιαφέρεται να κρατήσει στην κατοχή του το αντικείμενο. Ως εκ τούτου έπρεπε να δημιουργηθεί ένα νομικό πλαίσιο, όπως είναι μια Συνθήκη, για να διαχειριστεί αυτές τις υποθέσεις. Το αποτέλεσμα είναι ο σχηματισμός της Διακυβερνητικής Επιτροπής, ICPRCP (Intergovernmental Committee for Promoting the Return of Cultural Property) το 1978 από την UNESCO στο Παρίσι, με σκοπό την προώθηση της Επιστροφής Πολιτιστικών Αγαθών στις χώρες Προέλευσης τους, και την ορθή διαχείριση περιπτώσεων που δεν εκπίπτουν στις πρόνοιες της Σύμβασης του 1970. Συγκεκριμένα η Διακυβερνητική Επιτροπή επικεντρώνει την προσοχή της σε πολιτιστικά αντικείμενα που έχουν κλαπεί από τα ενδιαφερόμενα κράτη πριν το 1970. Η Διακυβερνητική Επιτροπή ιδρύθηκε με το ψήφισμα 20 C4/7.6/8 της 20^{ης} Συνόδου της Γενικής Συνέλευσης της UNESCO το 1978 ως μόνιμο διακυβερνητικό σώμα. Είναι ένα μόνιμο όργανο, ανεξάρτητο από τη Σύμβαση του 1970¹¹.

Η Επιτροπή αποτελείται από 22 κράτη μέλη, τα οποία εκλέγονται για μια περίοδο 4 ετών από την Γενική Συνέλευση της UNESCO. Κάθε δύο χρόνια, τα κράτη- μέλη καλούνται να προτείνουν στη Γραμματεία της UNESCO δύο άτομα που μπορούν να υπηρετήσουν ως διαμεσολαβητές και συμβιβαστές. Τα προσόντα τους στηρίζονται στην ικανότητα και στη δεξιοτεχνία τους στην αποκατάσταση και στην επίλυση συγκρούσεων, καθώς και σε θέματα που αφορούν την πολιτιστική κληρονομιά. Η Επιτροπή έχει καθαρά συμβουλευτικό χαρακτήρα, με σκοπό τη διευκόλυνση των διαπραγματεύσεων μεταξύ των χωρών και την παρότρυνσή τους στη σύναψη συμφωνιών. Η Επιτροπή δεν έχει κανένα νομικό δικαίωμα να πάρει την τελική απόφαση των διαπραγματεύσεων¹².

Κάποια από τα εργαλεία που χρησιμοποιούνται είναι εκστρατείες ευαισθητοποίησης προς το κοινό, κανόνες διαμεσολάβησης και συνδιαλλαγής για αντιπαραθέσεις, με αντικείμενο τα πολιτιστικά αγαθά, υποδείγματα πιστοποιητικών εξαγωγής πολιτιστικών αγαθών, βάση δεδομένων εθνικής πολιτιστικής κληρονομιάς, βάση δεδομένων υποθέσεων αποκατάστασης, κώδικα δεοντολογίας, για εμπόρους πολιτιστικών αγαθών. Ένα κράτος το οποίο διεκδικεί τον επαναπατρισμό ενός

---

¹¹ <http://en.unesco.org/fighttrafficking/icprcp>

¹² <http://en.unesco.org/fighttrafficking/icprcp>

πολιτιστικού αγαθού, θεμελιώδους σημασίας, μπορεί να προσφύγει στη Διακυβερνητική Επιτροπή, ανεξάρτητα από το αν είναι συμβαλλόμενο μέρος στη Σύμβαση ή όχι. Από το 1981 έχει δημιουργηθεί το «Τυποποιημένο Έντυπο για Αιτήματα Επιστροφής ή Επίλυσης», το οποίο συμπληρώνουν και τα δύο αντίπαλα μέρη που διαπραγματεύονται. Η συνεδρίαση της Διακυβερνητικής Επιτροπής πραγματοποιείται έξι μήνες μετά την υποβολή του εντύπου.¹³

Στο Παράρτημα Β περιγράφονται τα βασικά ερωτήματα του Εντύπου της ICPRCP προς τα δύο μέρη που βρίσκονται σε αντιπαράθεση. Όταν συμπληρωθεί το Έντυπο, ο κάθε αναγνώστης μπορεί να αποκτήσει την πλήρη εικόνα του πολιτιστικού αντικειμένου, του χρονικού της κλοπής του αλλά και τα επιχειρήματα διεκδίκησης της κάθε πλευράς. Στην 16^η συνεδρία, τον Σεπτέμβριο του 2010, η Επιτροπή υιοθέτησε τον κανονισμό Διαμεσολάβησης και Συνδιαλλαγής. Τα κράτη έχουν το δικαίωμα να εκπροσωπούν τα συμφέροντα των δημόσιων ή ιδιωτικών ιδρυμάτων που βρίσκονται στην επικράτεια τους, καθώς και των υπηκόων τους. Πριν από την υποβολή καταγγελίας στη Διακυβερνητική Επιτροπή, το αιτούν κράτος πρέπει να ξεκινήσει διμερείς διαπραγματεύσεις με το κράτος στο οποίο βρίσκεται το αντικείμενο που ζητείται. Μόνο εάν αυτές οι διαπραγματεύσεις αποτύχουν ή διακοπούν, η υπόθεση μπορεί να αποτεθεί στην επιτροπή.¹⁴

Οι Κανονισμοί Διαδικασίας Διαμεσολάβησης και Συνδιαλλαγής συμβαδίζουν με τις γενικές αρχές της δικαιοσύνης, της αμεροληψίας και της καλής πίστης και στοχεύουν στην προώθηση μίας αρμονικής και δίκαιης διευθέτησης διαφορών σχετικά με την επιστροφή πολιτιστικών αγαθών. Κατά συνέπεια, θεωρείται δεδομένη η εμπιστευτική επικοινωνία των σχετικών πολιτικών, διπλωματικών, νομικών και οικονομικών θεμάτων, ανάμεσα στους διαμεσολαβητές και τους συμβιβαστές και από τα δύο μέρη. Οι συγκεκριμένες διατάξεις δεν πρέπει να παρεμβαίνουν, να επιβραδύνουν, να παρακωλύουν ή να απειλούν με οποιαδήποτε τρόπο άλλα διαδικαστικά και νομοθετικά ζητήματα. Εν τέλει, το κείμενο που θα εγκριθεί από τη Διακυβερνητική Επιτροπή προορίζεται ως νομικό εργαλείο που δεν συνιστά δεσμευτική υποχρέωση.¹⁵

---

¹³ <http://en.unesco.org/fighttrafficking/icprcp>

¹⁴ <https://en.unesco.org/fighttrafficking/icprcp>

¹⁵ <https://en.unesco.org/fighttrafficking/icprcp>

Το καταστατικό της Επιτροπής αποτελείται από 11 άρθρα. Στο άρθρο 3 δίνεται ο ορισμός των πολιτιστικών αγαθών τα οποία είναι «ιστορικά και εθνογραφικά αντικείμενα και έγγραφα όπως χειρόγραφα, έργα πλαστικών και διακοσμητικών τεχνών, παλαιοντολογικά και αρχαιολογικά αντικείμενα και ζωολογικά, βοτανικά και ορυκτολογικά δείγματα». Κάθε κράτος μέλος ή συνδεδεμένο μέλος της UNESCO μπορεί να αιτηθεί την επιστροφή ή αποκατάσταση οποιουδήποτε πολιτιστικού αγαθού, το οποίο έχει θεμελιώδη σημασία από την άποψη των πνευματικών αξιών και της πολιτιστικής κληρονομιάς των κατοίκων του και έχει χαθεί ως αποτέλεσμα της αποικιακής ή ξένης κατοχής ή ως αποτέλεσμα της παράνομης ιδιοποίησης. Τα πολιτιστικά αγαθά που επιστρέφονται ή αποκαθίστανται συνοδεύονται από τη σχετική επιστημονική τεκμηρίωση.

Στο άρθρο 4 αναφέρονται οι αρμοδιότητες της Επιτροπής οι οποίες είναι ως εξής:

- i. Επιλογή των κατάλληλων μέσων για τη διευκόλυνση των διμερών διαπραγματεύσεων, για την επιστροφή πολιτιστικών αγαθών στις χώρες προέλευσης. Στο πλαίσιο αυτό, η Επιτροπή ενδέχεται να υποβάλει προτάσεις στα ενδιαφερόμενα κράτη μέλη για μεσολάβηση ή συνδιαλλαγή.
- ii. Προώθηση πολυμερούς και διμερούς συνεργασίας με σκοπό την επιστροφή πολιτιστικών αγαθών στις χώρες προέλευσης τους.
- iii. Ενθάρρυνση έρευνας και μελέτης για την δημιουργία συνεκτικών προγραμμάτων, για τη συγκρότηση αντιπροσωπευτικών συλλόγων σε χώρες των οποίων η πολιτιστική κληρονομιά έχει διασκορπιστεί.
- iv. Ενθάρρυνση εκστρατείας ενημέρωσης του κοινού σχετικά με την πραγματική φύση, την έκταση και το εύρος του προβλήματος της επιστροφής πολιτιστικών αγαθών στις χώρες προέλευσης τους.
- v. Καθοδήγηση του σχεδιασμού και της υλοποίησης του προγράμματος δραστηριοτήτων της UNESCO στον τομέα της επιστροφής πολιτιστικών αγαθών στις χώρες προέλευσης τους.
- vi. Δημιουργία νέων μουσείων ή άλλων ιδρυμάτων και ενίσχυση των υπαρχόντων, για τη διατήρηση των πολιτιστικών αγαθών και την κατάρτιση του απαραίτητου επιστημονικού και τεχνικού προσωπικού.
- vii. Προώθηση της δράσης ανταλλαγής πολιτιστικών αγαθών, σύμφωνα με τη σύσταση για διεθνή ανταλλαγή πολιτιστικών αγαθών.
- viii. Αναφορά των δραστηριοτήτων της στην Γενική Διάσκεψη της UNESCO σε κάθε τακτική σύνοδο.

Τα επόμενα άρθρα ορίζουν τη συχνότητα των συναντήσεων, την δημιουργία ad hoc υπο-επιτροπών για τα ζητήματα που αφορούν την πρώτη παράγραφο του άρθρου 4 και θέματα εκλογής του προεδρείου και άλλα διαδικαστικά θέματα για τον τρόπο λειτουργίας της Επιτροπής. Το άρθρο 8 αναφέρεται στα δικαιώματα συμμετοχής στις συνεδριάσεις τόσο των δύο μερών όσο και τρίτων ενδιαφερόμενων. Εξειδικευμένες συμβουλευτικές ομάδες έχουν δικαίωμα να συμμετέχουν στις συνεδριάσεις αλλά δεν έχουν δικαίωμα ψήφου (ICPRCP, 2022).

Τον Μάιο του 1980 στο Παρίσι ορίστηκαν οι κανονισμοί της Επιτροπής οι οποίοι αποτελούνται από 54 άρθρα, τα οποία ορίζουν θέματα όπως: την εκλογή μελών από την Γενική Συνέλευση της UNESCO (κανόνας 1) καθώς και τον τρόπο και τόπο διεξαγωγής των συνεδριάσεων (κανόνες 2-7). Οι συμμετέχοντες στις συνεδριάσεις χωρίζονται στις παρακάτω τρεις κατηγορίες: οι αντιπροσωπείες των μελών κρατών, οι παρατηρητές και οι σύμβουλοι. Η κάθε ομάδα έχει συγκεκριμένα δικαιώματα και υποχρεώσεις. (ICPRCP, 2022).

Η Agenda των συνεδριάσεων (κανόνες 8-9) διαμορφώνεται με μια σειρά προσωρινών ημερήσιων διατάξεων και τροπολογιών. Η σύσταση του Προεδρείου (κανόνες 11-15) και τα καθήκοντα των μελών του, αλλά και ο τρόπος εκλογής τους ορίζεται επακριβώς στον κανονισμό. Επίσης οι κανόνες 16-32 αναφέρονται τα όρια της επιχειρηματικής συμπεριφοράς, όπου οι αποφάσεις βγαίνουν μετά από απαρτία και σε συγκεκριμένες περιπτώσεις επιτρέπονται ιδιωτικές συναντήσεις, όπως, επίσης και ο σκοπός των ad hoc υποεπιτροπών και των ομάδων εργασίας, η διαμόρφωση προτάσεων, αλλά και η διαδικασία της ψηφοφορίας. (ICPRCP, 2022).

Οι κανόνες 33 έως 37 αναφέρεται στις διαδικασίες διεκδίκησης της επιστροφής και αποκατάστασης. Είναι μια χρονοβόρα διαδικασία στην οποία εμπλέκονται πολλά μέρη. Πιο συγκεκριμένα σε αυτό το σημείο διευκρινίζεται πότε μπορεί ένα κράτος να ζητήσει την διαμεσολάβηση της UNESCO και ποια διαδικασία θα ακολουθήσει. Ένα μέλος κράτος μπορεί να αιτηθεί στην Επιτροπή τον επαναπατρισμό και αποκατάσταση ενός πολιτιστικού αγαθού, όταν συντρέχουν οι παρακάτω δύο λόγοι:

- I. Το αιτούν κράτος μέλος έχει ξεκινήσει διμερείς διαπραγματεύσεις με το κράτος που κατέχει το πολιτιστικό αντικείμενο. Σε περίπτωση που το κράτος μέλος κρίνει ότι οι

διμερείς διαπραγματεύσεις που έχουν ήδη ξεκινήσει έχουν σημειώσει μη ικανοποιητική πρόοδο, έχουν ανασταλεί ή έχουν αποτύχει, τότε πρέπει να αποστείλει εγγράφως αιτιολογημένο επίσημο αίτημα στον Γενικό Διευθυντή της UNESCO.

- II. Το αιτών κράτος μέλος πρέπει να αποδείξει ότι το εξερχόμενο πολιτισμικό αγαθό έχει θεμελιώδη σημασία, η οποία ενδέχεται να είναι ιστορικής, πολιτισμικής, θρησκευτικής ή επιστημονικής φύσης ή συνδυασμός τους ή να είναι ελλιπών κρίκος μιας καθορισμένης πολιτισμικής παράδοσης και/ή εθνικών συλλογών του αιτούντος κράτους. Επίσης το αιτών κράτος πρέπει να αποδείξει ότι το αντικείμενο έφυγε από τη χώρα προέλευσης μέσω παράνομου εμπορίου, παράνομης απόκτησης, αποικιακής ή ξενικής κατοχής, ανταλλαγής δώρου, δανείου για επισκευή και/ή αναπαραγωγή, αρχαιολογικές ανασκαφές, προσωρινές εξαγωγές, άδεια για επιστημονικούς σκοπούς όπως συντήρηση ή έκθεση.

Ο κανόνας 38 πραγματεύεται εναλλακτικά μέσα επίλυσης διαφορών. Οι κανόνες 39-46 καταγράφουν τους τρόπους ψηφοφορίας. Στους κανόνες 47-50 καταγράφονται οι υποχρεώσεις της γραμματείας, οι επίσημες γλώσσες της επιτροπής και η καταχώρηση των αναφορών. Ολοκληρώνοντας, οι τελευταίοι κανονισμοί ασχολούνται με την έγκριση και τροποποίηση του εσωτερικού κανονισμού. (ICPRCP, 2022).

Η Ελλάδα πληροί και τις δύο προϋποθέσεις αναφορικά με το αίτημα επαναπατρισμού των Γλυπτών του Παρθενώνα. Η αξία του μνημείου είναι ανυπολόγιστη, όχι μόνο για τον ελληνικό λαό, αλλά και για την παγκόσμια κοινότητα. Για να γίνει ακόμα πιο εμφαντική η δήλωση της πολιτιστικής αξίας του Παρθενώνα για την παγκόσμια κοινότητα, απλά θα αναφερθεί ότι αυτό το μνημείο χρησιμοποιείται ως λογότυπο από την ίδια την UNESCO.

Στο επόμενο κεφάλαιο θα γίνουν αναλυτικές αναφορές στο ιστορικό της κλοπής από τον Λόρδο Έλγιν, πρόξενου της Μεγάλης Βρετανίας, καθώς και οι ελληνικές ενστάσεις και οι διεκδικήσεις των Γλυπτών από το 1830 και έπειτα. Αξίζει να αναφερθεί καταληκτικά ως ένα αισιόδοξο μήνυμα ότι υπό την αιγίδα της Διακυβερνητικής Επιτροπής, έχουν γίνει αρκετές επιτυχημένες διευθετήσεις όπως για παράδειγμα η επιστροφή της μάσκας Makonte από το ελβετικό μουσείο Barbier Muller στην Τανζανία. Η μάσκα είχε εξαφανιστεί το 1984 από το εθνικό μουσείο Dar-Es-Salaam και στις αρχές της δεκαετίας του 1990 εμφανίστηκε ανάμεσα στα εκθέματα του μουσείου της Ελβετίας. Το 2010, με τη μεσολάβηση την ICOM και της Διακυβερνητικής Επιτροπής ICPRCP επέστρεψε στην

Τανζανία με τη μορφή της δωρεάς. Δεν έχουν γίνει γνωστές λεπτομέρειες της συμφωνίας, αλλά η βασική διαφορά της δωρεάς από την αποκατάσταση είναι ότι, στην πρώτη περίπτωση υπάρχει η υπόνοια της έγκυρης ιδιοκτησίας. Η Τανζανία από την πλευρά της αντιμετώπισε το δίλλημα της χαράς, για τον επαναπατρισμό του πολιτιστικού αντικειμένου, αλλά και την ενόχληση, επειδή της έγινε δωρεά κάτι που ήδη της άνηκε. (MA Renold, 2015: 169).

Άλλη μια εμβληματική επιστροφή πραγματοποιήθηκε με την μεσολάβηση της επιτροπής ICPRCP. Συγκεκριμένα η σφίγγα της Χατούσα από τον πολιτισμό των Χετταίων που βρισκόταν εντός της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Το 1917 η γερμανική σχολή πήρε την Σφίγγα στη Γερμανία για μελέτη και συντήρηση. Μετά από μερικά χρόνια άρχισε να εκτίθεται στο μουσείο του Βερολίνου. Έγιναν έντονες διαβουλεύσεις ανάμεσα στα δύο κράτη με την συμμετοχή της επιτροπής. Εν τέλει ο πρόεδρος της Τουρκίας Ερντογάν διαμήνυσε ότι θα διώξει όλες τις γερμανικές σχολές από την Τουρκία. Αυτή η κίνηση είχε σαν αποτέλεσμα την άμεση επιστροφή της Σφίγγας το 2011.

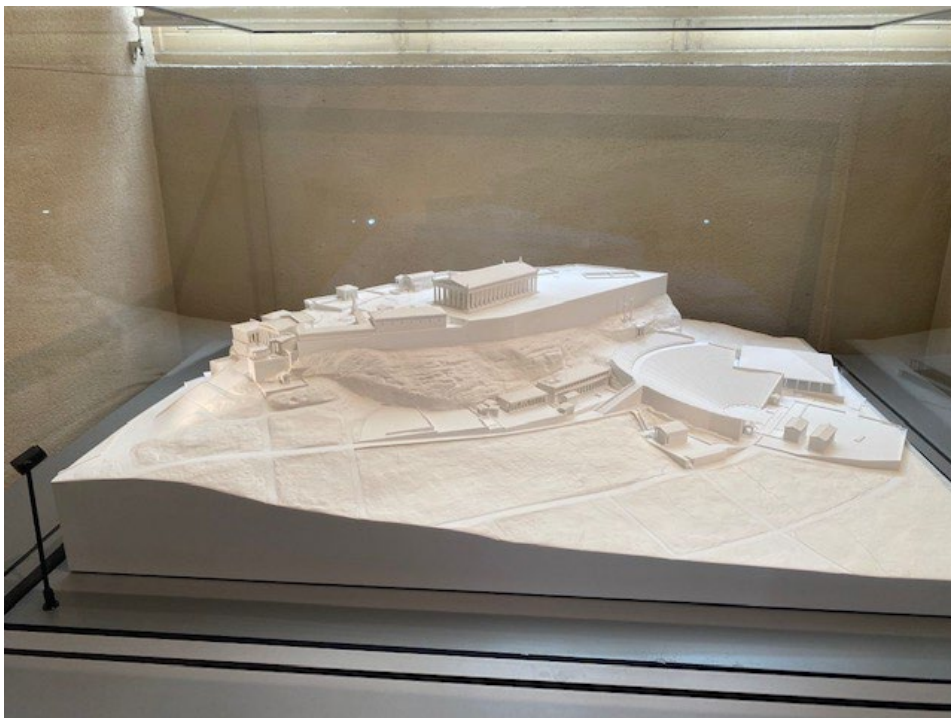
Γενικά διαφαίνεται ότι η Διακυβερνητική Επιτροπή σε συνδυασμό με τις υπόλοιπες Συνθήκες έχει ένα στιβαρό νομικό πλαίσιο ώστε να χειριστεί και να αντιμετωπίσει θέματα που αφορούν τα πολιτιστικά αντικείμενα σε καιρό ειρήνης ή πολέμου. Το πρόβλημα εντοπίζεται στην περίπτωση που κάποιο συμβαλλόμενο μέρος δεν είναι διατεθειμένο να τηρήσει τους κανόνες που έχουν ορθώς οριστεί. Σε αυτή την περίπτωση, δεν υπάρχει τρόπος ή μέσο να επιβληθούν οι αποφάσεις των Συνθηκών διότι είναι εθελοντική η συμμόρφωση.

Κεφάλαιο II

Μελέτη Περίπτωσης: Μάρμαρα του Παρθενώνα

Στο παρόν κεφάλαιο θα γίνουν αναφορές στην περίπτωση του Παρθενώνα. Στα πλαίσια της εν λόγω μελέτης περίπτωσης, θα παρατεθεί συνοπτικά η ιστορία του μνημείου από την κατασκευή του (5^{ος} αιώνας π.Χ.) έως σήμερα. Επίσης θα γίνει εκτενής περιγραφή των χαρακτηριστικών του. Ιδιαίτερη έμφαση θα δοθεί στο γεγονός ότι μέρος του συγκεκριμένου μνημείου βρίσκεται αυτή τη στιγμή στην αίθουσα DUVEEN του Βρετανικού Μουσείου στο Λονδίνο του Ηνωμένου Βασιλείου. Με αφορμή το προαναφερθέν, θα γίνει αναφορά στα επιχειρήματα των δύο χωρών που διεκδικούν το τμήμα του Παρθενώνα. Τέλος, θα παρουσιαστούν οι διαμεσολαβητικές κινήσεις που έγιναν κατά καιρούς από την ICPRCP για το συγκεκριμένο ζήτημα.

Ο Λόφος της Ακρόπολης, Μουσείο του Λούβρου, 15/08/2022, Αγάπη Σμπώκου

2.1 Ιστορία του Μνημείου

Ο Παρθενώνας βρίσκεται στον λόφο της Ακρόπολης στην Αθήνα. Η ιστορία του ξεκινάει λίγο πριν τις αρχές του 5^{ου} αιώνα και το 508 πΧ, όταν η Αθήνα αποκτά δημοκρατικό πολίτευμα και κερδίζει τους πολέμους εναντίον των Περσών. Το 448 π.Χ. οι νόμοι του Σόλωνα κωδικοποιούνται στο πρώτο γραπτό Σύνταγμα και η πόλη των Αθηνών γίνεται μία αυτόνομη κοινότητα με ενεργή συμμετοχή, ως πόλη-μέλος, στη Συμμαχία της Δήλου. Το ίδιο έτος ο Περικλής μετέφερε το ταμείο της συμμαχίας από την Δήλο στην Αθήνα. Όλα τα παραπάνω συντέλεσαν στη χρηματοδότηση της ανέγερσης του Παρθενώνα καθώς ο Περικλής κατάφερε να πείσει την Αθηναϊκή Συνέλευση να χτιστεί ο Παρθενώνας, ένας ναός ως μνημείο για τον πόλεμο με σκοπό να αποδοθούν τιμές στην θεά Αθηνά, η οποία ήταν και η προστάτιδα της πόλης. Η κατασκευή του ναού πραγματοποιήθηκε με χρήματα από το ταμείο της Συμμαχίας (Βαλαβάνης, 2014, σ.62-63) δημιουργώντας ελλείματα σε αυτό μέσα από την κατάχρηση του ταμείου. Η κατασκευή διήρκησε δεκαπέντε χρόνια (448-432 πΧ). Ο Καλλικράτης και ο Ίκτινος ήταν οι αρχιτέκτονες αυτού του οικοδομήματος υπό την εποπτεία του Αθηναίου γλύπτη Φειδία (Βαλαβάνης, 2014: 97).

Ο Παρθενώνας αποτελείται από ένα συγκρότημα ναών με σήμα κατατεθέν το ψηλό άγαλμα της Αθηνάς, ύψους 12 μέτρων, σφυρηλατημένο σε χρυσό και ελεφαντόδοντο στο ένα άκρο και το ταμείο της Δηλιακής Συμμαχίας σε μια ειδική θωρακισμένη αίθουσα, στο άλλο. Στον χώρο υπάρχουν ορισμένοι μικρότεροι ναοί όπως αυτός της Αθηνάς Νίκης και το Ερέχθειο. Το τελευταίο είναι περιστοιχισμένο από 6 θεές, τις Καρυάτιδες, οι οποίες είναι οι προστάτιδες της Ιερής Ελιάς. Το κτήριο περιλαμβάνει 58 εξωτερικούς δωρικούς κίονες που υποβάσταζαν μια μαρμάρινη δοκό στην οποία ακουμπούσαν γλυπτοί λίθοι (οι μετώπες), κάτω από αετώματα που περιλάμβαναν ομάδες από σκαλιστές φιγούρες. Στη κορυφή μίας άλλης σειράς εσωτερικών κίωνων βρίσκεται η ζωφόρος μήκους, 160 μέτρων, όπου απεικονίζεται μία εορταστική πομπή (Robertson, 2020: 66-68).

Οι σχεδιαστές του Παρθενώνα χρησιμοποίησαν για την κατασκευή του μνημείου στοιχεία μυθολογίας τα οποία γίνονται αισθητά στην όψη του οικοδομήματος. Στο αέτωμα αναπαραστάθηκαν οι ιδρυτικοί μύθοι της πόλης, όπως η γέννηση της Αθηνάς και

η διεκδίκηση της πόλης από τον Ποσειδώνα, αλλά και η πτώση της Τροίας. Στις μετώπες βλέπουμε τους θεούς του Ολύμπου και στη ζωοφόρο τους πολίτες. Απεικονίζονται 192 στρατιώτες ως υπενθύμιση των ηρώων του Μαραθώνα που έπεσαν στην μάχη. Όλα τα μάρμαρα σχεδιάστηκαν ως αναπόσπαστο τμήμα του ναού, καθώς κατασκευάστηκαν με το ίδιο υλικό και από το ίδιο λατομείο. Εκτιμάται πως οι ψηλοί δωρικοί κίονες του ναού και η τοποθέτηση τους πρέπει να ήταν ενσωματωμένη στο αρχικό σχέδιο. Η ζωοφόρος είναι ιωνική γραμμή με σκοπό να δίνει μια πιο ρεαλιστική αναπαράσταση της ήπιας κίνησης της πομπής που παρουσιάζεται (Robertson, 2020: 70-71).

Αυτό το κτίσμα είχε επίσης σκοπό να δείξει το μεγαλείο της Αθήνας και της πολιτικής της. Οι αναπαραστάσεις και τα θέματα επιλέγηκαν για να δοξάσουν την ιστορία και το κύρος της πόλης και την προστάτιδα της, όπως προαναφέρθηκε. Πρόκειται για ένα μνημείο που δίνει την εικόνα μιας κοινωνίας με αυτοπεποίθηση, η οποία εκπροσωπεί μια ισχυρή πόλη-κράτος της εποχής. Η χρονική περίοδος κατά την οποία κτιζόταν ο Παρθενώνας χαρακτηρίζεται από αφθονία, δημιουργικότητα, ειρήνη και πολιτιστική ανάπτυξη όπου τεχνίτες, έμποροι, καλλιτέχνες και άλλες ειδικότητες συμμετείχαν ενεργά στην αναδιαμόρφωση της πόλης. (Βαλαβάνης, 2014: 96).

Η UNESCO αναγνώρισε τον Παρθενώνα ως το πιο σημαντικό της μνημείο, το 1985, και το κατέταξε πρώτο μνημείο παγκόσμιας κληρονομιάς για τους εξής πέντε λόγους (Robertson, 2020:61):

- i. Εκτιμάται πως αποτελεί την υπέρτατη έκφραση της προσαρμογής της αρχιτεκτονικής σε ένα φυσικό χώρο, όπου δημιουργήθηκε ένα μνημειώδες τοπίο μοναδικής ομορφιάς που συντίθεται από μια σειρά από αριστουργήματα του 5^{ου} πΧ αιώνα
  - ii. Τα μνημεία του άσκησαν εξαιρετική επιρροή και ενέπνευσαν όχι μόνο την ελληνορωμαϊκή αρχαιότητα, αλλά και τη σύγχρονη εποχή.
  - iii. Αποτελεί μοναδική μαρτυρία για τις θρησκευτικές τελετές της αρχαίας Ελλάδας από τις οποίες προήλθαν θεμελιώδεις θρύλοι για την πόλη και πολύτιμες πληροφορίες για την αθηναϊκή θρησκεία σε όλη της την πολυπλοκότητα.
  - iv. Απεικονίζει στοιχεία πολιτισμού της Ελλάδας για πάνω από μια χιλιετία.
- v. Συνδέεται άμεσα και απτά με γεγονότα και ιδέες που δεν ξεθώριασαν στο πέρασμα των αιώνων.

Αξιοσημείωτο κρίνεται το γεγονός ότι το συγκεκριμένο μνημείο παρά τις αλλαγές που υπέστη το εσωτερικό του λόγω της διαφορετικής αξιοποίησης του μέσα στους αιώνες, παρέμεινε άθικτο για 23 περίπου αιώνες, όπου και καταστράφηκε από πιθανό ατύχημα. Αναλυτικότερα οι εν λόγω πληροφορίες θα αναλυθούν στην ακόλουθη υπο-ενότητα (Γαβράς, 2009). Όπως μπορεί κανείς να παρατηρήσει στα 2.300 χρόνια ύπαρξης μέχρι το 1801, ο Παρθενώνας γινόταν δέκτης θαυμασμού αλλά κυρίως του σεβασμού τόσο των κατακτητών όσο και των επισκεπτών. Οι Οθωμανοί κατακτητές σεβάστηκαν την πολιτιστική κληρονομιά των Ελλήνων τηρώντας τους ισχύοντες νόμους της εποχής.

2.2 Ιστορική Αναδρομή Κλοπή

Στο ντοκιμαντέρ μικρού μήκους διάρκειας 7:24 λεπτών και με τίτλο «ο Παρθενώνας» του Κώστα Γαβρά (Κ. Γαβράς, 2009) περιγράφεται η εικονογραφημένη ιστορία του Παρθενώνα από το κτίσιμο του έως την λεηλασία του Λόρδου Έλγιν. Το 267 μ.Χ. οι Έρουλοι Βάρβαροι (γερμανικό φύλο της αρχαιότητας) καταλαμβάνουν και καίνε τον Παρθενώνα. Το 360 μ.Χ. ο Αυτοκράτορας Ιούλιος τον αποκαθιστά. Το 438 μ.Χ. πρωτοχριστιανικοί πιστοί καταστρέφουν τα γυμνά γλυπτά θεωρώντας τα ειδωλολατρικά. Το 550 μ.Χ. το εσωτερικό του Παρθενώνα μετατρέπεται σε εκκλησία της Αγίας Σοφίας. Το 1206 μ.Χ. ξεκινάει η φραγκοκρατία και ο χώρος μετατρέπεται σε Notre Dame της Αθήνας. Το 1456 μ.Χ. περνάει στα χέρια της οθωμανικής κατοχής και η εκκλησία μετατρέπεται σε τζαμί. Το 1687 μ.Χ. μια βενετική βόμβα ρίχνει την οροφή του Παρθενώνα. Θεωρείται ατύχημα επειδή ο χώρος χρησιμοποιούνταν από τους Οθωμανούς ως μπαρουτο-αποθήκη και οι Βενετοί δεν το γνώριζαν. Αυτή η μοιραία βόμβα του βενετού Μοροζίνι μετέτρεψε τον Παρθενώνα από επιβλητικό κτίσμα σε ερείπιο. Το 1811 μ.Χ. ο λόρδος Έλγιν επίσημος πρεσβευτής της Μεγάλης Βρετανίας μεταφέρει στην χώρα του 75 αγάλματα που αποτελούσαν τμήμα του μνημείου και έχοντας προκαλέσει ανυπολόγιστες ζημιές στο οικοδόμημα.

Η τούρκικη κυβέρνηση σε όλη την διάρκεια της κατοχής σεβάστηκε τους ναούς, τους τόπους λατρείας και τα μνημεία ιστορικής και πολιτιστικής σπουδαιότητας. Η εικόνα του Παρθενώνα το 1801 από σχέδια της εποχής ήταν η εξής: υπήρχαν θραύσματα στο έδαφος από τον ενετικό βομβαρδισμό της οροφής το 1687. Είχε χαθεί μεν η οροφή, αλλά ο «σκελετός» του κτίσματος παρέμενε άθικτος. Υπήρχαν φύλακες που προστάτευαν την Ακρόπολη ως ένδειξη συμμόρφωσης στον διεθνή νόμο περί σεβασμού και προστασίας

από λεηλασίες. Τα μάρμαρα θεωρούνταν κρατική περιουσία και απαγορευόταν ακόμα και να τα αγγίξουν τρίτοι (Robertson, 2020: 9).

Η μοναδική περαιτέρω επαφή των ταξιδιωτών, η οποία φημιολογείτο ότι υπήρχε στο μνημείο, ήταν να πάρουν για σουβενίρ ένα κομμάτι μαρμάρου με αντίτιμο την παράνομη δωροδοκία των φυλάκων. Με βάση το νομικό πλαίσιο της περιόδου, όποιος ήθελε να τοποθετήσει σκαλωσιές και να κάνει οποιαδήποτε εργασία στον χώρο του Παρθενώνα, χρειαζόταν ένα «φιρμάνι» δηλαδή ένα επίσημο διάταγμα από τον ίδιο τον σουλτάνο.

Εκείνη την περίοδο, η Βρετανική κυβέρνηση έχαιρε ευνοϊκής αντιμετώπισης από τους Οθωμανούς λόγω της συμμετοχής των πρώτων στην προστασία της Οθωμανικής κυριότητας στην Αίγυπτο. Η Αίγυπτος την εν λόγω χρονική περίοδο (τέλη του 18^{ου}) πληττόταν από την επίθεση του Ναπολέοντα, γεγονός που είχε ως αποτέλεσμα την διατάραξη των γάλλοοθωμανικών σχέσεων. Το 1799 ορίζεται ως πρέσβης της Βρετανίας στην Κωνσταντινούπολη ο Έλγιν ο οποίος χαρακτηρίστηκε από ιστοριογράφους ως φιλόδοξος σκωτσέζος ευγενής. Προσδοκούσε να γίνει μέλος στην αγγλική αριστοκρατία με μόνιμη έδρα στη βουλή των Λόρδων. Εκείνα τα χρόνια ο Έλγιν ήρθε σε επαφή με την αρχαιοελληνική αρχιτεκτονική και με παρότρυνση του Χάρισον (συνεργάτης αρχιτέκτονας του Έλγιν) σχεδίαζε να μετατρέψει την πολυτελή έπαυλη του Broomhall στη Σκωτία σε φάρο της κλασσικής τέχνης και προώθησης της προόδου των Καλών Τεχνών, χρησιμοποιώντας εκμαγεία από τον Παρθενώνα.

Στα μέσα του 1801, ο Έλγιν κατείχε ένα γράμμα από τον υψηλόβαθμο αξιωματικό Καμιακάμ Πασά, αναπληρωτή του μεγάλου βεζίρη, σύμφωνα με το οποίο δινόταν άδεια στην ομάδα του Έλγιν για να έχουν μπουν στον χώρο του Παρθενώνα και να φτιάξουν εκμαγεία. Ο Καμιακάμ Πασάς έδωσε την οδηγία με την οποία επιτρεπόταν στην ομάδα του Έλγιν να πάρει μάρμαρα τα οποία είναι πεσμένα κάτω στο έδαφος (Robertson, 2020 σ. 84-85). Από αυτό το έγγραφο υπάρχει μέχρι και σήμερα η ιταλική μετάφραση η οποία ήταν η επίσημη διπλωματική γλώσσα της εποχής. Το τούρκικο έγγραφο δεν βρέθηκε ποτέ. Βρέθηκε μόνο το αντίγραφο της ιταλικής του μετάφρασης. Όλες οι μετέπειτα κινήσεις της ομάδας στηρίχτηκαν στο εν λόγω το έγγραφο το οποίο δεν έχει όμως τη μορφή ενός φερμανιού. Συγκριμένα απουσιάζουν πολλά χαρακτηριστικά της επίσημης

γλώσσας όπως σφραγίδα, ημερομηνία και τρόπος γραφής. Επίσης το παρόν έντυπο δίνει το δικαίωμα για δημιουργία εκμαγείων αλλά όχι εξαγωγή των ίδιων των γλυπτών.¹⁶

Την περίοδο της «απογύμνωσης» του Παρθενώνα υπάρχουν στοιχεία που φανερώνουν μια διαρκή και επαναλαμβανόμενη δωροδοκία των τοπικών οθωμανικών αρχών και συγκεκριμένα του βοεβόδα, του διαδάρη και του κάδη με πλούσια δώρα με απώτερο σκοπό την ελευθερία κινήσεών τους μέσα στον χώρο. Ο Έλγιν κινούσε τα νήματα μέσω αλληλογραφίας με τον βοηθό του Hunt ο οποίος είχε επωμιστεί το πρακτικό κομμάτι. Ο Έλγιν δεν φαίνεται να είχε αναλογιστεί την ζημιά που είχε προκληθεί στη δομή του κυρίως κτίσματος. Τα πολιτιστικά αντικείμενα μεταφέρθηκαν στο Ηνωμένο Βασίλειο με Βρετανικά πλοία. Τα κιβώτια που εμπεριείχαν τα αντικείμενα είχαν παραπλανητικές ετικέτες όπως «πολύτιμο δείγμα αρχιτεκτονικής» ή «για να υπηρετήσει τις τέχνες στην Αγγλία». (Robertson, 2020: 89).

Ο Έλγιν, ως Βρετανός πρέσβης, είχε ευνοϊκή μεταχείριση και ασυλία από κάθε νομικό παραστράτημα. Εντέλει οικειοποιήθηκε τα αριστουργήματα εκμεταλλευόμενος τον σεβασμό της Οθωμανικής κυβέρνησης προς τη Βρετανία. Οι νομικοί της εποχής κατέκριναν τον Έλγιν για την λεηλασία με το επιχείρημα ότι η εθνική τιμή της χώρας-η οποία εκτέθηκε με την παράνομη εξαγωγή των Γλυπτών- ήταν σπουδαιότερη από τη βελτίωση του «εθνικού καλλιτεχνικού γούστου» (Robertson, 2020: 96).

Ο Έλγιν αργότερα, αιτιολόγησε τις κινήσεις του, τοποθετώντας τες σε πλαίσια προστασίας των γλυπτών από τους Οθωμανούς. Η βρετανική κυβέρνηση αγόρασε τα Γλυπτά το 1816 σε πολύ χαμηλή τιμή έναντι του ποσού 35.000 λίρες για να μην φανεί ότι επωφελήθηκε οικονομικά από τη συγκεκριμένη περίπτωση. Ο Έλγιν από την πώληση των Γλυπτών δεν πήρε χρήματα στα χέρια του αφού αυτά πήγαν κατευθείαν στους πιστωτές του. Το κόστος όλων των εργασιών και μεταφοράς των αντικειμένων από την Αθήνα προς την Βρετανία ήταν 75.000 λίρες οι οποίες σε σημερινή αξία αντιστοιχούν σε 9 εκατομμύρια. (Robertson, 2020: 103).

Σύμφωνα με το Διεθνές Δίκαιο, τα Γλυπτά δεν έγιναν ποτέ νόμιμο περιουσιακό στοιχείο του Έλγιν. Η βρετανική κυβέρνηση ανέθεσε μέσω καταστατικών κανόνων τα Γλυπτά

---

¹⁶ <http://www.parthenon.newmentor.net/illegal.htm>

του Παρθενώνα στους εκάστοτε διευθυντές του Βρετανικού Μουσείου και τους διαδόχους τους επ' αορίστου. Η κυριότητα του Βρετανικού Μουσείου είναι αδιαφιλονίκητη για τα αγγλικά δικαστήρια. Η αρμόδια επιτροπή επί του θέματος αναγνώριζε την αξία των Γλυπτών μεν αλλά απόφυγε δε να αναφερθεί στο αμφισβητήσιμο ιδιοκτησιακό τίτλο του Έλγιν. Ταυτόχρονα η επιτροπή δεν έκανε οποιασδήποτε μορφής έλεγχο και ταυτοποίηση στα λεγόμενα του πρώην πρέσβη της. Η επιτροπή κρίνεται από ιστοριογράφους ότι φέρει ευθύνη για τα ελλιπή συμπεράσματά καθώς φαίνεται ότι δεν προσπάθησε να πάρει πληροφορίες κι από άλλες πηγές (Robertson, 2020: 106).

Κομμάτι της Ζωφόρου που εκτίθεται στο Μουσείο του Λούβρου Φώτο 15/08/2022

από Αγάπη Σμπώκου

Τα Γλυπτά του Παρθενώνα σήμερα βρίσκονται μερικά στο βρετανικό μουσείο και άλλα στο μουσείο της Ακρόπολης. Συγκεκριμένα στη Βρετανική πρωτεύουσα, στην αίθουσα Duveen του Βρετανικού Μουσείου βρίσκονται οι 56 από τους 97 σωζόμενους λίθους της ζωφόρου του Παρθενώνα, οι 15 από τις 64 σωζόμενες μετώπες, οι 19 από τις 28 σωζόμενες μορφές αετωμάτων και 16 μετώπες ακέραιες ή σε θραύσματα από τη νότια πλευρά της ζωφόρου του Παρθενώνα που απεικονίζει την Κενταυρομαχία. Τα υπόλοιπα

βρίσκονται στην ελληνική πρωτεύουσα την Αθήνα¹⁷. Κομμάτια από τα Γλυπτά του Παρθενώνα, αν και μικρά, υπάρχουν επίσης στη Δανία, τη Γερμανία και στην Γαλλία.

Στις 04/06/2022 το Μουσείο της Ακρόπολης ενημέρωσε στο κοινό μέσω ενός Δελτίου Τύπου (Μουσείο Ακρόπολης 04/06/2022) ότι το Μουσείο A. Salinas του Παλέρμου επέστρεψε το θραύσμα Fagan το οποίο είναι κομμάτι της λίθου VI της ανατολικής ζωφόρου του Παρθενώνα. Τέλη Μαρτίου 2023 το μουσείο της Ακρόπολης υποδέχτηκε τρία κομμάτια από τα Γλυπτά του Παρθενώνα που επέστρεψαν από τα μουσεία του Βατικανού ως δωρεά του Πάπα Φραγκίσκου στον Αρχιεπίσκοπο της Ελλάδας. Αυτή η επανένωση είναι αποτέλεσμα της αίσθησης ηθικής και συνεργασίας της Ελλάδας με την Ιταλία και το Βατικανό και θα μπορούσε να είναι πρόδρομος μίας αντίστοιχης κίνησης από το Ηνωμένο Βασίλειο.

2.3 Διακυβερνητική Επιτροπή: Επιχειρήματα των Δύο Πλευρών

Η σχέση των μεγάλων δυνάμεων με τα μικρά έθνη δεν είναι τόσο μονόπλευρη όπως τα παλαιότερα χρόνια. Πλέον υπάρχει ένα διεθνές δίκαιο που προστατεύει και τα μικρότερα κράτη, κατά κάποιον τρόπο πάντα, από τις ορέξεις και την αυθαιρεσία των μεγάλων σε δύναμη κρατών. Με τη δημιουργία Διεθνών Οργανισμών, όπως η UNESCO, μπορούν να γίνονται διαπραγματεύσεις και διεκδικήσεις για τον επαναπατρισμό αντικειμένων πολιτιστικής κληρονομιάς. Η Ελλάδα και το Ηνωμένο Βασίλειο θέτουν τα επιχειρήματα τους στην ερώτηση «πού πρέπει να φιλοξενηθούν τα Μάρμαρα του Παρθενώνα».

Το Ηνωμένο Βασίλειο υποστηρίζει ότι το Βρετανικό Μουσείο είναι οικουμενικό και έχει ευρήματα από όλο τον κόσμο ώστε να μπορεί ο επισκέπτης να αποκτήσει μέσα από μια επίσκεψη στο μουσείο μία ευρεία αίσθηση της παγκόσμιας αρχαιολογικής ιστορίας. Υποστηρίζεται ότι εάν επαναπατριστούν όλα τα πολιτιστικά αντικείμενα τότε δεν θα υπάρχει ένα μουσείο, όπου οι άνθρωποι να μπορούν να βλέπουν μια μεγάλη ποικιλία αρχαιοτήτων διαφορετικής προέλευσης. Σε αυτό το σημείο κάποιος μπορεί να αντικρούσει αυτό το επιχειρήμα, προτείνοντας την «έκθεση της παγκόσμιας ιστορίας» σε ένα μουσείο με την χρήση εκμαγείων. Σε αυτή την περίπτωση θα παρουσιαζόταν το σύνολο του μνημείου και όχι αποσπασματικά, όπως γίνεται τώρα.

---

¹⁷ <https://www.culture.gov.gr/el/parthenonas/SitePages/view.aspx?iID=7>

Ένα άλλο επιχείρημα του Ηνωμένου Βασιλείου είναι ότι δεν μπορεί να επέμβει στα εσωτερικά ζητήματα του Βρετανικού Μουσείου. Αυτό δεν στέκει παρόλα αυτά ως επιχείρημα αφού μέσω μιας απλής τροποποίησης μιας ειδικής νομοθεσίας για το μουσείο μπορεί να παρέμβει ή απλά θα μπορούσε να διορίσει διευθυντές οι οποίοι να αντιμετωπίσουν θετικά το ελληνικό αίτημα για επιστροφή των μαρμάρων. Επίσης θα μπορούσε με νομοθετική πράξη να αλλάξει το καταστατικό του 1963 του μουσείου και συγκεκριμένα η τέταρτη παράγραφος του άρθρου 3. Το μουσείο διαθέτει 25 διευθυντές από τους οποίους οι 15 ορίζονται από την κυβέρνηση και οι 5 από τους βασιλικούς θεσμούς. Γίνεται προφανές ότι η βρετανική κυβέρνηση έχει τα εργαλεία και τα μέσα να επέμβει ή να επηρεάσει στις αποφάσεις του μουσείου (Browning, 1984: 41). Φαίνεται ότι είναι βολικό για τη βρετανική πλευρά να μεταφέρει την ευθύνη στο μουσείο, δημιουργώντας την αίσθηση της ακαμψίας του νομικού συστήματος. Παρόλα αυτά σε παρόμοιες περιπτώσεις διεκδικήσεων άλλων χωρών, το μουσείο και η κυβέρνηση ήταν πιο θετικοί. Συγκεκριμένα το 2004 το Βρετανικό Κοινοβούλιο με το άρθρο 47 της νομοθετικής πράξης των Ανθρώπινων Οστών επέστρεψε στους Αβορίγες της Τασμανίας, κρανία και οστά των προγόνων τους. Το 2009 με τη νομοθετική πράξη για το Ολοκαύτωμα επιστράφηκαν στους Εβραίους έργα τέχνης τα οποία είχαν κλαπεί από την Γκεστάπο κατά τη διάρκεια του Δεύτερου Παγκόσμιου Πολέμου (Robertson, 2020: 135).

Άλλο επιχείρημα για τη μη επιστροφή των Μαρμάρων του Παρθενώνα στην Ελλάδα αναφέρει ότι τα Γλυπτά ανήκουν νόμιμα στο Βρετανικό Μουσείο και ότι αυτό έχει όλες τις προδιαγραφές ώστε να προσφέρει ασφάλεια στα αντικείμενα που εκθέτει σε αντίθεση με την ελληνική πρωτεύουσα που αντιμετωπίζει έντονη ατμοσφαιρική ρύπανση. Όπως έχει αναφερθεί παραπάνω, η ιδιοκτησία των αντικειμένων είναι αμφιλεγόμενη, από τη στιγμή που δεν έχει βρεθεί οποιαδήποτε αδιάσειστο αποδεικτικό στοιχείο απόκτησης από τον Λόρδο Έλγιν. Η ελληνική κυβέρνηση έχει απαντήσει επισήμως σε αυτούς τους ισχυρισμούς μέσω ενός υπομνήματος που έχει κατέθεσε τον Φεβρουάριο του 2000. Στο παράρτημα 5 αναφέρονται οι ζημιές που έχουν υποστεί τα γλυπτά υπό την εποπτεία του βρετανικού μουσείου με πιο χαρακτηριστική περίπτωση την καταστροφική θεραπεία ασπρίσματος τη δεκαετία του 1930. Επιπλέον η έρευνα των Παπακωνσταντίνου και Perkins το 1974 (παράρτημα 7 του υπομνήματος) κάνει αναφορές σε ατμοσφαιρική ρύπανση υποστηρίζοντας ότι η βρετανική πρωτεύουσα δεν είναι σε καλύτερη κατάσταση από την Αθήνα. Το Μουσείο της Ακρόπολης το οποίο

εγκαινιάστηκε το 2009 όπως και το προσωπικό του πληρούν τις προϋποθέσεις ασφάλειας και συντήρησης όπως αυτές αναφέρονται στο παράρτημα 8 του υπομνήματος (Υπόμνημα για τα Μάρμαρα του Παρθενώνα, 2000).

Άλλο επιχείρημα των Βρετανών αφορά στο ότι τα μάρμαρα είναι προσβάσιμα στο Βρετανικό Μουσείο σε πάνω από πέντε εκατομμύρια επισκέπτες εκ των οποίων τα $\frac{3}{4}$ έρχονται από το εξωτερικό. Επίσης αναφέρουν ότι τα μάρμαρα έχουν καθιερωθεί ως μουσειακά κομμάτια και δεν προβλέπεται η επιστροφή τους στον Παρθενώνα μέρη του οποίου αποτελούν. Ο αντίλογος σε αυτή την περίπτωση είναι ότι η προσβασιμότητα θα ήταν εξίσου εύκολη στην Αθήνα και επιπλέον σε συνδυασμό με το τοπίο και συγκεκριμένα τον λόφο της Ακρόπολης απέναντι δύναται να δημιουργεί την αίσθηση ενός ενοποιημένου μνημείου προσφέροντας μια ακόμα πληρέστερη, πιο ποιοτική και άμεση εμπειρία στον επισκέπτη. Το γεγονός ότι τα Γλυπτά του Παρθενώνα δεν μπορούν να ενοποιηθούν με το μνημείο, οφείλεται καθαρά και μόνο στο γεγονός ότι ο Έλγιν κατέστρεψε το μνημείο και το μετέτρεψε σε μουσειακά κομμάτια.

Τα επόμενα δύο επιχειρήματα είναι οικονομικής φύσεως με το διοικητικό συμβούλιο του Βρετανικού Μουσείου να ανησυχεί για τη μείωση των χορηγιών αλλά και για την αρχή για παρόμοιες αξιώσεις και από άλλα κράτη για διεκδίκηση πολιτιστικών τους αντικειμένων τα οποία εκτίθενται στο εν λόγω μουσείο. Στην πρώτη περίπτωση θα μπορούσαν να αντικαταστήσουν τα ευρήματα με εκμαγεία και σε συνδυασμό με μουσική και χρώματα να μεταφέρουν νοητά τον θεατή στην Αθήνα του 5^{ου} π.Χ. αιώνα και τονίζοντας τις ηθικές αρχές που διέπουν το προσωπικό του μουσείου να αναβαθμίσουν την εικόνα τους. Στην δεύτερη περίπτωση, τα Γλυπτά του Παρθενώνα είναι μέρος ενός μνημείου και αποτελεί ειδική περίπτωση επανένωσης. Ως εκ τούτου, δεν πρέπει απαραίτητα να συγκρίνεται με περιπτώσεις επαναπατρισμού αυτούσιων πολιτιστικών αντικειμένων

Η Ελλάδα από την πλευρά της υποστηρίζει ότι τα μάρμαρα του Παρθενώνα είναι ένα ενιαίο έργο, του οποίου ένα μεγάλο κομμάτι αποκόπηκε βίαια και απομακρύνθηκε. Η ελληνική πλευρά ζητάει την επανένωσή του στον χώρο, όπου ανήκει. Τα μάρμαρα μπορούν να εκτιμηθούν καλύτερα στα πλαίσια μίας περιοχής που διαπνέεται από αντίστοιχη αισθητική, ως ένα ενιαίο μνημείο το οποίο περιβάλλεται από άλλα μνημεία της Αρχαίας Αθήνας. Επίσης το ελληνικό κράτος ζητάει τον επαναπατρισμό του πιο

γνωστού και σημαντικού κομματιού της πολιτιστικής του κληρονομιάς (Browning, 1984, σ.40).

Το 2009 εγκαινιάστηκε το νέο Μουσείο της Ακρόπολης το οποίο φιλοξενεί μερικούς από τους πιο σπουδαίους θησαυρούς της χώρας. Κτίστηκε ακριβώς απέναντι από το μνημείο του Παρθενώνα δημιουργώντας την αίσθηση της ενότητας και της συνέχειάς του ώστε να υπενθυμίζει στους επισκέπτες τη σύνδεση που υπάρχει με τα εκθέματα. Η υλοποίησή του αλλά και οι προδιαγραφές του από την πρώτη στιγμή είχαν στόχο να ενισχύσουν το αίτημα της χώρας για την επανένωση των Γλυπτών του Παρθενώνα (news247,20/06/2020).

Η Ελλάδα πραγματοποίησε το πρώτο αίτημα για επαναπατρισμό των Γλυπτών το 1833 και η πρώτη επίσημη αίτηση για αποκατάσταση έγινε το 1836 από τον έλληνα πρέσβη στο Λονδίνο. Από τότε υπάρχει συμπαράσταση από πολλούς φιλέλληνες διανοούμενους, όπως τον Λόρδο Βύρωνα και τον Harrison (Browning, 1984 σ. 40). Αιτήματα συνεχίζουν να πραγματοποιούνται συστηματικά έως σήμερα με πιο έντονη την περίοδο στις αρχές της δεκαετίας του 1980 με τη σχετική καμπάνια διεκδίκησης των Μαρμάρων από τη Μελίνα Μερκούρη (υπουργός Πολιτισμού εκείνη την περίοδο) η οποία είχε διεθνή κάλυψη από τα ΜΜΕ της εποχής. Τον Σεπτέμβριο του 1984, η Ελλάδα ζήτησε τον επαναπατρισμό των Γλυπτών μέσω της Διακυβερνητικής Επιτροπής της UNESCO. Η απάντηση της βρετανίδας πρωθυπουργού Margaret Thatcher ήταν αρνητική με το επιχείρημα ότι δεν μπορεί να επέμβει στις υποθέσεις του βρετανικού μουσείου. Το 2015 το Ηνωμένο Βασίλειο εκ νέου τη διαμεσολάβηση της UNESCO χρησιμοποιώντας την ίδια επιχειρηματολογία (Robertson, 2020: 119).

Ενώ υπάρχει άρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου να επιστρέψει τα Γλυπτά του Παρθενώνα στην Ελλάδα, ταυτόχρονα τα έχει χρησιμοποιήσει ως μέσο πολιτιστικής διπλωματίας. Τα Γλυπτά έχουν σταλεί σε δύο μη δημοκρατικά κράτη και συγκεκριμένα στο Ιράν (2010) και στη Ρωσία (2014). Η διεθνής κοινή γνώμη, τα τελευταία χρόνια έχει ταθεί υπέρ του επαναπατρισμού των μαρμάρων του Παρθενώνα κάτι που αποδεικνύεται από τα δημοψηφίσματα που παραθέτονται παρακάτω. Οι δημοσκοπήσεις που έχουν πραγματοποιηθεί εντός του Ηνωμένου Βασιλείου επιβεβαιώνουν ότι οι Βρετανοί όχι μόνο δεν έχουν οικειοποιηθεί τα Μάρμαρα του Παρθενώνα, αλλά συμφωνούν με την κοινή διεθνή γνώμη ότι πρέπει να επιστραφούν στον τόπο τους.

Ψηφίσματα υπέρ της επιστροφής των Μαρμάρων του Παρθενώνα έχουν γίνει κατά καιρούς από διάφορες χώρες, ενέργεια που φανερώνει τη στήριξη τους στο αίτημα της Ελλάδας¹⁸:

- Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (1999)
- Ψήφισμα της συνόδου των Πρυτάνεων και Προέδρων Δ.Ε. των Ελληνικών Πανεπιστημίων (2002)
- Σύνοδος Γερουσίας του Καναδά (2003)
- Ψήφισμα Χιλιανής Γερουσίας (2004)
- Βουλή των Αντιπρόσωπων Νέα Ζηλανδία (2004)Σύσταση UNESCO 2005
- Διακήρυξη Παγκόσμιου Συνδέσμου για την επανένωση των Γλυπτών του Παρθενώνα (2006)Ψήφισμα της Βουλής των Αντιπροσώπων της Κυπριακής Δημοκρατίας (2009)

Επίσης κατά καιρούς έχουν πραγματοποιηθεί δημοσκοπήσεις ανάμεσα στους Βρετανούς σχετικά με το ενδεχόμενη επιστροφή των Μαρμάρων του Παρθενώνα στην Ελλάδα. Από τα παρακάτω στοιχεία είναι εμφανής η ύπαρξη μιας δυνατής πλειοψηφίας ανάμεσα στους ερωτηθέντες η οποία τάσσεται υπέρ της επιστροφής των Μαρμάρων, με το εμβληματικό 92,5 % το 1996 να δεσπόζει δημοσκοπικά.

Δημοσκοπήσεις για την επιστροφή των γλυπτών του Παρθενώνα στην Ελλάδα¹⁹:

i.W. G. Stewart	CHANNEL 4	04/1996	UK	92,5%	ΥΠΕΡ	
ii.MORI		09/1998	UK	39%	ΥΠΕΡ	15% ΚΑΤΑ
iii.BBC	CHANNEL	12/1999	UK	51%	ΥΠΕΡ	
iv.Τέχνη & Ύφος	CNN	10/2000	SITE	82%	ΥΠΕΡ	
v.BBC	CHANNEL	08/2001	UK	63%	ΥΠΕΡ	
vi.CNN		01/2002	SITE	75%	ΥΠΕΡ	
vii.MORI		09/2002	UK	56%	ΥΠΕΡ	
viii.ICM	RESEARCH	12/2003	SITE	73%	ΥΠΕΡ	
ix.MORI		09/2008	UK	69%	ΥΠΕΡ	
x.GUARDIAN		06/2009	SITE	95%	ΥΠΕΡ	

Ενώ η διεκδίκηση των Γλυπτών από το ελληνικό κράτος είναι συστηματική και σταθερή μέσα στα χρόνια έχοντας όλα τα αποδεικτικά και δικαιολογητικά στοιχεία και

¹⁸ <https://www.culture.gov.gr/el/parthenonas/SitePages/view.aspx?iID=4>, πρόσβαση στις 27/04/2023

¹⁹ <https://www.culture.gov.gr/el/parthenonas/SitePages/view.aspx?iID=10> πρόσβαση στις 27/04/2023

χρησιμοποιώντας όλα τα έννομα και διπλωματικά μέσα, δεν υπάρχει τρόπος να επιβάλει ή να πιέσει για το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα. Οι Συνθήκες της UNESCO έχουν δημιουργήσει ένα νομικό πλαίσιο σταθερότητας και πολιτισμικής ισορροπίας, όμως σε περιπτώσεις πριν το 1970 δεν μπορούν να «προστατέψουν» χώρες που έχουν αδικηθεί. Δεν υπάρχει κάποιος τρόπος να επιβληθούν αποφάσεις της UNESCO σε αυθαίρετες πολιτικές πρώην αποικιοκρατικών χωρών.

Μετά το 1984 γίνονται συστηματικά αιτήματα προς τη Διακυβερνητική Επιτροπή της UNESCO για τον επαναπατρισμό των Γλυπτών του Παρθενώνα. Ο οργανισμός μέχρι πρόσφατα περιοριζόταν στις συστάσεις επικεντρώνοντας την κριτική του στις κακές συνθήκες έκθεσης των Γλυπτών στο Βρετανικό Μουσείο. Στην 22^η Σύνοδο της Διακυβερνητικής Επιτροπής της UNESCO (30/09/21) η Επιτροπή ψήφισε ομόφωνα την Απόφαση DECISION 22 COM 17, όπου καλείται επιτακτικά το Ηνωμένο Βασίλειο να αναθεωρήσει τη στάση του και να συνομιλήσει με την Ελλάδα, αναγνωρίζοντας ότι το θέμα έχει διακυβερνητικό χαρακτήρα. Επίσης η UNESCO αναγνώρισε στην Ελλάδα ότι δικαία και νόμιμα διεκδικεί την επιστροφή των γλυπτών. Αξιοσημείωτο είναι ότι η UNESCO εκφράζει για πρώτη φορά την δυσαρέσκειά της προς το Ηνωμένο Βασίλειο και αναγνωρίζει ότι μέχρι σήμερα εκκρεμούν οι διαπραγματεύσεις λόγω της αρνητικής στάσης του (Τζεβελέκου, 2021).

Το Ηνωμένο Βασίλειο συνεχίζει έως και σήμερα να στηρίζει την πάγια στάση του όπου θεωρεί ότι δίκαια και νόμιμα κατέχει τα Γλυπτά και αρνείται να μπει στην όποια διαπραγμάτευση σχετικά με την επιστροφή των Γλυπτών του Παρθενώνα στην Ελλάδα. Παρόλα αυτά, το Βρετανικό Μουσείο αναγνωρίζει τις ζημιές που έχει πραγματοποιήσει στο παρελθόν στο ίδιο το μνημείο κατά τη φιλοξενία του στο μουσείο. Συγκεκριμένα στην 11^η Σύνοδο της UNESCO 6-9/03/2001, ο Ian Jenkins, έφορος του τμήματος ελληνικών και ιταλικών αρχαιοτήτων του Βρετανικού Μουσείου, αναγνώρισε ότι το 40% των μαρμάρων έχει επηρεαστεί από τον καθαρισμό που πραγματοποιήθηκε τη δεκαετία του 1930 και ότι ο Λόρδος Έλγιν είχε καταστρέψει τον Παρθενώνα κατά την αφαίρεση των Γλυπτών. Στη συνέχεια συμπλήρωσε ότι ο καθαρισμός ανήκει στο παρελθόν και σε καμία περίπτωση δεν άλλαξε την τρέχουσα ευθύνη του μουσείου για τη συντήρηση του μουσείου (Jenkins, 2001).

Κεφάλαιο III

Μεθοδολογία Έρευνας

Το παρόν κεφάλαιο αναφέρεται στη μεθοδολογία της έρευνας και στα εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν για τη συλλογή δεδομένων και πληροφοριών με στόχο να απαντηθούν τα ερευνητικά ερωτήματα που έθεσε η παρούσα διατριβή.

3.1 Σκοπός Έρευνας

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η μελέτη και κριτική θεώρηση των Διεθνών Συμβάσεων οι οποίες αφορούν στον επαναπατρισμό πολιτιστικών αγαθών τα οποία έχουν μεταφερθεί με αθέμιτες διαδικασίες πώλησης σε ξένα μουσεία ή ακόμα και σε ιδιωτικές συλλογές. Πληροφορίες για το ζήτημα αντλήθηκαν από τη διεθνή και ελληνική βιβλιογραφία και μια συνέντευξη με την Άρτεμις Παπαθανασίου, τον Μάρτιο του 2023. Η κυρία Παπαθανασίου είναι νομικό στέλεχος του Υπουργείου Εσωτερικών με εμπειρία στην πολιτιστική διπλωματία και τον τρόπο λειτουργίας της UNESCO. Μετά τη συνέντευξη διαπιστώθηκε ότι τα στοιχεία που επισημάνθηκαν από την συνεντευξιαζόμενη ευθυγραμμίζονταν με τα στοιχεία που αναφέρονται στο κεφάλαιο της επισκόπησης της διεθνούς βιβλιογραφίας στο συγκεκριμένο κεφάλαιο της παρούσας διατριβής. Η συνέντευξη επικεντρώθηκε, όπως είναι αναμενόμενο στη Διακυβερνητική Επιτροπή της UNESCO και του ρόλου της σε διακρατικά ζητήματα κλοπής και οικειοποίησης πολιτιστικών αντικειμένων. Επιπλέον, συζητήθηκε η περίπτωση των γλυπτών του Παρθενώνα, η κλοπή τους από τον Έλγιν και η παράνομη κατοχή τους από το Βρετανικό μουσείο. Οι διαπραγματεύσεις που έχουν γίνει, στο πέρασμα των χρόνων, ανάμεσα στην Ελλάδα και τη Βρετανία, καθώς και η συμβολή της Διακυβερνητικής Επιτροπής σε αυτή τη διαδικασία. Προκειμένου να παρουσιαστεί η αποτελεσματικότητα της Επιτροπής, παρατίθενται παραδείγματα, όπου έχει συμβάλει στον επαναπατρισμό πολιτιστικών αγαθών, σε άλλες χώρες, όπου ήταν αδύνατη η επίλυση του ζητήματος τους, διακρατικά.

3.2 Εργαλεία

Η παρούσα διπλωματική μελέτη έχει στηριχθεί κατεξοχήν στην ανασκόπηση της υπάρχουσας βιβλιογραφίας στα συναφή με την εργασία ζητήματα με επικέντρωση στις διεθνείς συμβάσεις, την πρωτοβουλία των οποίων είχε η UNESCO αναφορικά με τα ζητήματα που αφορούν την προστασία και τον επαναπατρισμό αρχαιοτήτων και εν τέλει την αποτελεσματικότητα της διακρατικής επιτροπής ICPRCP, ως ένας διπλωματικός μεσάζοντας.

Η διεκδίκηση των Γλυπτών από το ελληνικό κράτος, οι αντιδράσεις της Βρετανίας και του Βρετανικού Μουσείου, το οποίο θεωρεί τον εαυτό του ως τον ιδιοκτήτη των Γλυπτών, έχει απασχολήσει τη Διεθνή Κοινότητα από το 1830 έως σήμερα αλλά και την UNESCO πιο πρόσφατα με την ίδρυσή της. Υπάρχει πληθώρα πληροφοριών που θα μπορούσε να αναφερθεί στην παρούσα διπλωματική εργασία αλλά λόγω περιορισμών, έγινε επιλογή εκείνων των πληροφοριών που θα εξυπηρετούσαν καλύτερα την απάντηση των ερευνητικών ερωτημάτων. Από την έρευνα για την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας προέκυψε ότι υπάρχουν άλλες περιπτώσεις, οι οποίες αφορούν στον επαναπατρισμό πολιτιστικών αγαθών, δεδομένα που επιτρέπουν στην ερευνήτρια να προβεί σε μια εκτίμηση αναφορικά με την αποτελεσματικότητα της εν λόγω Επιτροπής, αλλά και σε μια κριτική συζήτηση του θεσμικού πλαισίου και άλλων διεθνών συμβάσεων αναφορικά με την προστασία πολιτιστικών αγαθών.

Κατά τη διάρκεια της συλλογής δεδομένων, η ερευνήτρια έχει πραγματοποιήσει μια διαζώσης συνέντευξη με τη χρήση ενός ερωτηματολογίου βασισμένο στα ερωτήματα της έρευνας. Οι απαντήσεις έχουν ηχογραφηθεί με τη σύμφωνη γνώμη της συνεντευξιαζόμενης, η οποία διετέλεσε πρόεδρος της Διακυβερνητικής Επιτροπής ICPRCP της UNESCO για το ζήτημα των Γλυπτών (2011-2012), πρόεδρος της Διακυβερνητικής Επιτροπής του δεύτερου Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση της Χάγης του 1954, για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών σε καιρό πολέμου (2014-2018), Νομικός Σύμβουλος της Ειδικής Νομικής Υπηρεσίας του ΥΠΕΞ, και μέλος της Επιτροπής της Ελλάδας για τη διεκδίκηση των μαρμάρων του Παρθενώνα. Οι ερωτήσεις στόχευσαν στη διερεύνηση της αποτελεσματικότητας ή μη της εν λόγω Επιτροπής και συζήτηση του νομικού πλαισίου το οποίο την πλαισιώνει.

Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι υπήρξαν πολλές δυσκολίες στη συλλογή δεδομένων μέσω συνεντεύξεων από την ερευνήτρια. Παρατηρήθηκε μια απροθυμία από τους λειτουργούς της Εθνικής Επιτροπής UNESCO της Ελλάδας στο Υπουργείο Πολιτισμού και από τον λειτουργό του Μουσείου Ακροπόλεως να ανταποκριθούν στο αίτημα για διευθέτηση μιας συνέντευξης. Παρά τις προσπάθειες της ερευνήτριας να έρθει σε επαφή με τους εν λόγω λειτουργούς, μέσω ηλεκτρονικής αλληλογραφίας και τηλεφώνου, με στόχο την πραγματοποίηση ενός ραντεβού, είτε δια ζώσης, είτε τηλεφωνικά, είτε μέσω αποστολής ερωτήσεων σε ένα ηλεκτρονικό μήνυμα ώστε να διεξαχθούν συνεντεύξεις, δυστυχώς αυτό δεν κατέστη δυνατό. Ως εκ τούτου, η εργασία περιορίστηκε στη συλλογή δεδομένων μέσα από τη διεξαγωγή μόνο μιας ημι-δομημένης συνέντευξης (διάρκειας 22 λεπτών), η οποία, παρ' όλα αυτά, φωτίζει αρκετές και σημαντικές πλευρές των ζητημάτων της παρούσας έρευνας. Εντούτοις, αναγνωρίζεται από την ερευνήτρια ότι θα ήταν προτιμότερο να μπορούσαν να πραγματοποιηθούν περισσότερες συνεντεύξεις,, αλλά αυτό δυστυχώς δεν κατέστη δυνατό χωρίς να αποτελεί ευθύνη της.

3.3. Αιτιολόγηση Επιλογής Μελέτης Περίπτωσης

Ο Παρθενώνας αποτελεί ένα πρότυπο ομορφιάς, ενσαρκώνει τα ιδεώδη του Ελληνικού Πολιτισμού και θεωρούνται ανεκτίμητης αξίας σε παγκόσμια κλίμακα. Ως πολιτιστικό μνημείο θεωρείται ως σύμβολο της δημοκρατίας και της δικαιοσύνης. (JB Connolly, 2014, σ. 18)) Λόγω της αναγνώρισης της σπουδαιότητας του μνημείου, όπως και των ιδεών που αυτό εκφράζει, έχει γίνει το επίσημο έμβλημα της UNESCO. Η παρούσα εργασία αναφέρεται, από τη μία, στη διαμάχη ανάμεσα σε εμβληματικά μουσεία και κυβερνήσεων χωρών, οι οποίες διεκδικούν τον επαναπατρισμό αρχαιοτήτων τους, οι οποίες θεωρούν ότι με αθέμιτα μέσα κλάπηκαν αντικείμενα από την χώρα προέλευσής τους με στόχο είτε για να πωληθούν σε ξένα μουσεία του Δυτικού Κόσμου είτε για να κοσμήσουν ιδιωτικές συλλογές. Ο κύριος λόγος αντίστασης στο ενδεχόμενο επαναπατρισμού αντικειμένων πολιτιστικής αξίας αφορά στον φόβο που υπάρχει ότι αν αρχίσουν να γίνονται επαναπατρισμοί αρχαιοτήτων τότε θα αδειάσουν οι προθήκες τους από τα διάφορα αρχαιολογικά εκθέματα. Από την άλλη, οι χώρες που διεκδικούν επαναπατρισμό των αρχαιοτήτων τους διακηρύττουν ότι με αυτή την ενέργειά τους διεκδικούν τη δική τους αλήθεια και την αναγνώριση της πολιτιστικής τους ιστορίας, αλλά και το δικαίωμά τους σε αυτή.

Ο Τάκης Θεοδωρόπουλος (2020) περιέγραψε τον Παρθενώνα ως ένα ιστορικό κειμήλιο το οποίο «αγγίζει την αισθητική μας αντίληψη για τον κόσμο. Το έργο ενός πολιτισμού που κατάλαβε ποια είναι η σχέση της ανθρώπινης ύπαρξης με το τοπίο της ζωής της και είχε τη μεγαλοφυΐα να την αποτυπώσει δίνοντας μορφή στα αδρανή υλικά της» και έθεσε το εξής δύλλημα: «Αν η γλυπτική του Φειδία αξίζει ως γλυπτική, τότε μπορεί να σταθεί σε οποιοδήποτε μουσείο του κόσμου τούτου. Να συνομιλήσει με οποιοδήποτε αριστούργημα της τέχνης ασχέτως ληξιαρχικής γεννήσεως της. Αρκεί να αναγνωρίζεται ως αριστούργημα της τέχνης και όχι ως μαρτυρία της εποχής που τη γέννησε. Διότι αν το αριστούργημα της τέχνης αποκτά αξία επειδή μας παρέχει πληροφορίες για τον κόσμο του, τότε το Βρετανικό Μουσείο θα έπρεπε να έχει επιστρέψει τα «Ελγίνια» στην Ελλάδα χωρίς περιστροφές». (146-147). Το προαναφερόμενο παράθεμα αναδεικνύει την οπτική μέσα από την οποία οι Έλληνες βλέπουν τη συμβολική αξία και σημασία των Μαρμάρων του Παρθενώνα σε συλλογικό επίπεδο. Μέσα από αυτό το συναισθηματικό πρίσμα, συχνά η νομική προσέγγιση αναιρείται και ενίοτε παραγκωνίζεται. Ως εκ τούτου, στόχος είναι όπως με ρεαλισμό αντικρίσει κανείς και το πώς οι διάφορες νομικές συμβάσεις μπορούν να δώσουν μια εφικτή προοπτική ως προς την αξιοποίησή τους στην υπόθεση του επαναπατρισμού των Μαρμάρων στη χώρα προέλευσής τους.

Κεφάλαιο IV

Αποτελέσματα

Μέσα από τη βιβλιογραφία και τα δεδομένα της συνέντευξης έχουν απαντηθεί τα βασικά ερωτήματα που τέθηκαν στην αρχή της διατριβής. Το πρώτο ερώτημα πραγματεύεται τις λειτουργίες και την αποτελεσματικότητα της UNESCO στην αντιμετώπιση της παράνομης εμπορίας των αρχαιοτήτων. Η βιβλιογραφία έχει δώσει αναλυτικά τις αρχές και το θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας του οργανισμού, καθώς και τους γενικούς κανόνες κοινής αποδοχής από τα κράτη μέλη. Από τη συνέντευξη με την κυρία Παπαθανασίου γίνεται αντιληπτό στον αναγνώστη ότι υπάρχουν δυσκολίες στην εφαρμογή βασικών ρητρών από τις Διεθνείς Συμβάσεις αφού αυτές δεν έχουν άμεσα δεσμευτικό χαρακτήρα. Η έλλειψη μηχανισμού υποχρεωτικής εφαρμογής μίας απόφασης, επιτρέπει σε κράτη και επιμέρους νομικές οντότητες να πράττουν ανάλογα με την διακρατική τους ευχέρεια και πολιτική βούληση. Για παράδειγμα, η UNESCO πρέπει να διαχειριστεί κράτη όπως είναι το Ηνωμένο Βασίλειο, το οποίο έχοντας ακόμα εμπεδωμένες αποικιακές νοοτροπίες αρνείται να επιστρέψει πολιτιστικά αγαθά στον τόπο καταγωγής τους, με το επιχείρημα ότι θα αδειάσει το Βρετανικό Μουσείο του Λονδίνου, το οποίο διαθέτει εκθέματα από την περίοδο που η Μεγάλη Βρετανία ήταν μεγάλη δύναμη, με αποικίες ανά τον κόσμο.

Στο δεύτερο ερώτημα τίθεται το ζήτημα του τρόπου, με τον οποίο η Διακυβερνητική Επιτροπή ενισχύει την ικανότητα των κρατών να διεκδικούν τα πολιτιστικά τους αγαθά, τα οποία έγιναν αντικείμενο παράνομης αγοραπωλησίας και ποια στοιχεία θα μπορούσαν να βελτιώσουν την αποτελεσματικότητα της, ώστε να εξυπηρετηθεί περισσότερο ο σκοπός για τον οποίο δημιουργήθηκε. Οι αποφάσεις της Διακυβερνητικής Επιτροπής δεν έχουν άμεσα δεσμευτικό χαρακτήρα με αποτέλεσμα να περιορίζεται ο ρόλος της. Επίσης, στις περιπτώσεις όπου πολιτιστικά μνημεία ή αντικείμενα έχουν υποστεί ζημιές, δεν υπάρχει ένα ακριβές και αυστηρό σύστημα επιβολής κυρώσεων. Ειδικότερα, όταν τέτοιες ενέργειες έχουν πραγματοποιηθεί πολλά χρόνια πριν και πρέπει να αποδειχθεί η παρανομία, σε αναλογία με τους νόμους που εφαρμόζονταν τη δεδομένη

περίοδο, τα πράγματα γίνονται ακόμα πιο δύσκολα. Η συμμετοχή της Επιτροπής ακολουθεί τη λογική του *ratione materiae* (εφαρμογή καθ' ύλη) και του *ratione temporis* (αναρμοδιότητα κατά το χρόνο) των δικαστηρίων. Με άλλα λόγια, η διπλωματική οδός και τα δικαστήρια μπορούν να χειριστούν παραβιάσεις, οι οποίες εμπίπτουν στις αρμοδιότητές τους και ταυτόχρονα λαμβάνουν υπόψη τους το νομικό πλαίσιο της αντίστοιχης χρονικής περιόδου που έγινε το συμβάν.

Οι χώρες που διεκδικούν τον επαναπατρισμό ενός πολιτιστικού αντικειμένου πρέπει να οργανώσουν μια στρατηγική η οποία να εμπεριέχει πολλές εναλλακτικές κινήσεις, όπως αυτή της δικαστικής οδού και των *social media*. Όπως δήλωσε η κ. Παπαθανασίου, το εθιμικό διεθνές δίκαιο και οι συνθέσεις του διεθνούς δικαστηρίου της Χάγης ICJ (*International Court of Justice*) και του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στηρίζουν τον επαναπατρισμό πολιτιστικών αγαθών. Το μειονέκτημα σε αυτές τις περιπτώσεις είναι ότι, όσο πιο παλιά είναι η περίπτωση, τόσο πιο δύσκολο είναι να αποδειχτεί η κλοπή αυτή καθ' αυτή, σε συνάρτηση με το θεσμικό και νομικό πλαίσιο της τότε περιόδου.

Το τελευταίο ερώτημα αφορά στην περίπτωση της διεκδίκησης των Μαρμάρων του Παρθενώνα και τον τρόπο σύνδεσής της με τη Διακυβερνητική Επιτροπή. Επί δύο αιώνες η διεκδίκηση των Μαρμάρων αποτελεί μια χαρακτηριστική περίπτωση, όπου η ανάγκη της μεσολάβησης της UNESCO και της Διακυβερνητικής Επιτροπής κρίνεται αναγκαία. Σε αυτή την περίπτωση, όπως ανέφερε και η κ. Παπαθανασίου, τα περιθώρια αποτελεσματικότητας του οργανισμού, αλλά και οι περιορισμοί που αντιμετωπίζει είναι πολλά. Το πόσο παλιά χρονολογείται μια περίπτωση δυσκολεύει ανάλογα και την πιθανότητα απόδειξης της κλοπής, η οποία εκδικάζεται.

Η Ελλάδα έχει συνεργαστεί με τη Διακυβερνητική Επιτροπή, αλλά χωρίς ανταπόκριση από το Ηνωμένο Βασίλειο, ως το δεύτερο ενδιαφερόμενο μέρος, αποδεικνύοντας ότι δεν είναι διατεθειμένο να διαπραγματευτεί σχετικά με το θέμα του επαναπατρισμού των Μαρμάρων του Παρθενώνα που βρίσκονται στο Βρετανικό Μουσείο. Η Επιτροπή αποφάσισε ότι, η συγκεκριμένη διεκδίκηση είναι διακρατικό ζήτημα και ότι το Ηνωμένο Βασίλειο υποχρεούται να επιστρέψει τα Γλυπτά του Παρθενώνα στη χώρα-προέλευσής τους. Ως μοχλό πίεσης, η Ελλάδα έχει στρέψει και τη διεθνή κοινή γνώμη υπέρ της επιστροφής των Γλυπτών στην Ελλάδα. Είναι σημαντικό το γεγονός ότι όλα τα κράτη-

μέλη της Επιτροπής στηρίζουν την ελληνική θέση. Η υποστήριξη που δέχεται η Ελλάδα είναι διάχυτη και διαφαίνεται μέσα από τα πρακτικά των συναντήσεων της εν λόγω επιτροπής. Επίσης, εφημερίδες της Αμερικής και του Ηνωμένου Βασιλείου με χαρακτηριστική περίπτωση τους TIMES του Λονδίνου άλλαξαν τη στρατηγική τους και είναι θετικές στο σενάριο του επαναπατρισμού των γλυπτών. Η στάση της κοινής γνώμης αλλάζει με αργούς μεν αλλά δε σταθερούς ρυθμούς για να κινηθεί με τρόπο που να προσεγγίζει τις ελληνικές θέσεις. Αυτή τη στιγμή, στη Μεγάλη Βρετανία, το 72% της κοινής γνώμης είναι υπέρ της επιστροφής των γλυπτών στην Ελλάδα.

Κεφάλαιο V

Συζήτηση-Συμπεράσματα

Η ίδρυση της Επιτροπής ICPRCP μετά το 1978, είχε στόχο τη διαμεσολάβησή της στις περιπτώσεις, όπου δύο κράτη δεν μπορούν να αποφανθούν για την ιδιοκτησία πολιτιστικών αντικειμένων. Ουσιαστικά η προαναφερόμενη επιτροπή είναι μια πλατφόρμα διαπραγμάτευσης μεταξύ των κρατών, τα οποία δεν μπορούν να καταλήξουν σε συμβιβασμό. Ο ρόλος αλλά και η αποτελεσματικότητα της εξαρτώνται καθαρά από τις προθέσεις των δύο μερών και τα διαθέσιμα εργαλεία διαπραγμάτευσης. Μέχρι τώρα η επιτροπή έχει πετύχει τον επαναπατρισμό αρκετών πολιτιστικών αντικειμένων.

Η UNESCO είναι ένας οργανισμός ο οποίος έχει δημιουργήσει ένα πλαίσιο με στόχο την αρμονική συνύπαρξη των κρατών, μέσα από τον σεβασμό στη διαφορετικότητα και τον πολιτισμό του εκάστοτε κράτους. Μετά το 1970 υπάρχει ένα οριοθετημένο διεθνές σύστημα κανόνων, στα πλαίσια της τεχνογνωσίας, της συμβουλευτικής, όπου μπορούν να συνταχθούν προτάσεις ή αποφάσεις, αλλά δεν διαθέτει κάποιο μηχανισμό υποχρεωτικής εφαρμογής τους. Τα αποτελέσματα των προτάσεων και των αποφάσεων υπόκεινται στη διακριτική και πολιτική ευχέρεια των κρατών.

Η ιδιαιτερότητα της διεκδίκησης των Γλυπτών του Παρθενώνα εδράζεται στο γεγονός ότι τα γλυπτά αποτελούν τμήμα ενός ενιαίου συνόλου, το οποίο είναι ζωντανό και περιμένει να ενωθούν μαζί του τα υπόλοιπα μέρη του. Σε αυτή την περίπτωση, το επιχείρημα, αλλά και η ιδιαιτερότητα της συγκεκριμένης διεκδίκησης αφορά στην ακεραιότητα του μνημείου. Φυσικά, όταν επαναπατριστούν τα γλυπτά του Παρθενώνα, δεν θα μπορούν να ενσωματωθούν στην αρχική τους θέση, λόγω της μόλυνσης και της φθοράς που έχει υποστεί το μνημείο, αλλά θα τοποθετηθούν στο μουσείο της Ακρόπολης, όπου υπάρχει άμεση οπτική επαφή με το μνημείο και τον περιβάλλοντα χώρο.

5.1 Εισηγήσεις

Η Ελλάδα διεκδικεί και άλλα κομμάτια από τα γλυπτά του Παρθενώνα που είναι διασκορπισμένα διεθνώς. Το μεγαλύτερο τμήμα του γλυπτού βρίσκεται στο Ηνωμένο Βασίλειο, αλλά υπάρχουν κομμάτια στη Δανία, στο Βερολίνο της Γερμανίας και στο μουσείο του Λούβρου στη Γαλλία. Ήδη έχουν πραγματοποιηθεί δύο επιστροφές γλυπτών του Παρθενώνα από την Ιταλία και το Βατικανό, με τη μέθοδο της διακρατικής συμφωνίας, για επαναπατρισμό πολιτιστικών αντικειμένων από ένα μουσείο σε ένα άλλο και ως εκ τούτου θα ασκηθεί ασφυκτική πίεση στο Βρετανικό Μουσείο, αλλά και στα υπόλοιπα.

Ένας άλλος τρόπος διεκδίκησης είναι η στρατηγική που συνδυάζει εναλλακτικούς τρόπους επίλυσης των διαφορών, όπως διαμεσολάβηση της UNESCO και ταυτόχρονα προώθηση των θέσεων της μέσω των social media. Μέχρις στιγμής, η Ελλάδα ακολουθεί αυτή τη στρατηγική. Τον Σεπτέμβριο του 2021, μετά από πολλές διαπραγματεύσεις και παρασκήνιο, η επιτροπή της UNESCO αναγνώρισε τον διακυβερνητικό χαρακτήρα της υπόθεσης, δηλαδή ότι είναι μια διαφορά ανάμεσα στο κράτος της Ελλάδας και του Ηνωμένου Βασιλείου, σε αντίθεση με τον ισχυρισμό του Ηνωμένου Βασιλείου ότι το θέμα αφορά διαφορές ανάμεσα στα μουσεία. Η Ελλάδα κατάφερε να αναδείξει το θέμα. Η γενική επιτροπή της UNESCO αποφάνθηκε ότι πρόκειται για διακυβερνητικό ζήτημα και ότι η Μεγάλη Βρετανία υποχρεούται να επιστρέψει τα Γλυπτά του Παρθενώνα στη χώρα προέλευσής τους και να προσέλθει σε καλόπιστο διάλογο με την Ελλάδα. Βέβαια, αυτό δεν έχει πραγματοποιηθεί ακόμα.

Επίσης, οι πολιτικές συνθήκες της εκάστοτε χρονικής περιόδου θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν ως εργαλείο πίεσης, όπως στην περίπτωση της γερμανικής αρχαιολογικής σχολής στην Τουρκία, όπου η απόφαση της κυβέρνησης να ασκήσει πιέσεις, με οικονομικές συνέπειες, οδήγησε στην επιστροφή της Σφίγγας.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Σε μια τέτοια έρευνα ο ερευνητής/τρια έχει να διαχειριστεί ένα πλήθος πληροφοριών ενώ ταυτόχρονα μπορεί να εμπλακεί και συναισθηματικά λόγω της ταυτότητάς του/της, ως Έλληνα/ Ελληνίδα. Η ερευνήτρια έχοντας μεγαλώσει στην Ελλάδα και έχοντας βιώσει κάποιες από τις εξελίξεις αναφορικά με τη διεκδίκηση των Γλυπτών του Παρθενώνα, τη δεκαετία του 1980 και αργότερα, οραματίστηκε τον επαναπατρισμό των Μαρμάρων του Παρθενώνα. Στο πέρασμα των χρόνων, η ανάγκη για διερεύνηση του ζητήματος, την οδήγησε στο Μουσείο της Ακρόπολης και στο Βρετανικό Μουσείο (Λονδίνο), δύο χώροι που γεννούν έντονα συναισθήματα στον κάθε επισκέπτη. Στην περίπτωση του μουσείου της Ακρόπολης, τα εκθέματα σε συνδυασμό με τον περιβάλλοντα χώρο, δίνουν τη δυνατότητα στον επισκέπτη να μεταφερθεί σε εκείνη τη μακρινή εποχή και στις ιδέες που αυτή εκπροσωπεί. Από την άλλη, στην περίπτωση του Βρετανικού Μουσείου δημιουργείται στον ελληνικής καταγωγής επισκέπτη ένα αίσθημα αδικίας για την παράνομη αφαίρεση και τη στείρα παρουσίαση του μνημείου, χωρίς την απαραίτητη σύνδεσή του με τον χώρο και τα υπόλοιπα εκθέματά του.

Αυτός ήταν ο λόγος που τροφοδότησε την ανάγκη της ερευνήτριας για περαιτέρω έρευνα και ανάλυση της περίπτωσης των Μαρμάρων του Παρθενώνα. Κύριος στόχος ήταν η διερεύνηση της θέματος, έχοντας απεμπλακεί συναισθηματικά και εστιάζοντας στη νομική τους πτυχή και την ορθολογιστική διερεύνηση των επιχειρημάτων των δύο πλευρών. Πρωτίστως, υπήρχε πεποίθηση της ερευνήτριας ότι κανείς δεν θα μπορούσε να βοηθήσει μια μικρή χώρα, όπως είναι η Ελλάδα, στη διεκδίκηση και στον επαναπατρισμό των συγκεκριμένων μνημείων της. Η συγκεκριμένη εργασία, της αναπτέρωσε, παρόλα αυτά, τις ελπίδες σχετικά με το ότι οι διάφοροι διεθνείς οργανισμοί και επιτροπές που έχουν ιδρυθεί, όπως η UNESCO και ο ΟΗΕ, θα μπορέσουν να δημιουργήσουν τις κατάλληλες προϋποθέσεις, ώστε, κάποια στιγμή, να γίνει πραγματικότητα η επιστροφή των Μαρμάρων στη χώρα καταγωγή τους.

Παράρτημα Α

Μπλε Ασπίδα

<https://www.infokids.gr/gnorizete-tin-mple-aspida-kai-to-ergo-t/>

Παράρτημα Β

Τυποποιημένο Έντυπο για Αιτήματα Επιστροφής ή Επίλυσης

Το Τυποποιημένο Έντυπο ζητάει τα παρακάτω στοιχεία και από τα 2 μέρη που διεκδικούν το πολιτιστικό αντικείμενο:

1. Στοιχεία Χώρας που διεκδικεί αντικείμενο.
2. Περιγραφή πολιτιστικού αντικειμένου.
3. Τοποθεσία πολιτιστικού αντικειμένου
4. Ιδιοκτησιακό καθεστώς.
5. Ημερομηνία απόκτησης.
6. Νομική Υπόσταση.
7. Κατάσταση Συντήρησης
8. Απαιτήσεις Συντήρησης
9. Αναφορές
10. Περιστάσεις μεταφοράς του αντικειμένου από την μία χώρα στην άλλη.
11. Τρόπος Απόκτησης
12. Ιδιαίτερη Αιτία Διεκδίκησης
13. Ιδιαίτερη Αξία Αντικειμένου
14. Νομικό Πλαίσιο των Δύο Κρατών
15. Προτεινόμενες Δράσεις
16. Προτάσεις

Σε περίπτωση επαναπατριsmού του πολιτιστικού αντικειμένου, το κράτος που το διεκδικεί πρέπει να δώσει πληροφορίες σχετικά με το τόπο και χώρο παρουσίασης και κάτω από ποια νομικό πλαίσιο.

Οι πληροφορίες είναι από την ιστοσελίδα:

<https://en.unesco.org/feedback/standard-form-concerning-requests-return-restitution>

Παράρτημα Γ

Συνέντευξη κ. Άρτεμις Παπαθανασίου (10:30 πμ, 22/03/2023

(Νομικό τμήμα ΥΠΕΞ και Μέλος της επιτροπής για την διεκδίκηση των Γλυπτών του Παρθενώνα
από Ηνωμένο Βασίλειο)

Ποιος είναι ο ρόλος της επιτροπής ICPRCP;

Είναι μια επιτροπή που έχει συσταθεί ήδη από το 1978. Η επιτροπή μεταξύ άλλων εξετάζει κυρίως αιτήματα κρατών σε βάρος άλλων κρατών για την επιστροφή εμβληματικών πολιτιστικών τους αγαθών, τα οποία παρανόμως αφαιρέθηκαν από τα κράτη αυτά (δηλαδή τα κράτη προέλευσης) σε εποχές αποικιοκρατίας ή περιόδους πολεμικής οπλοκατοχής. Αυτό είναι το χαρακτηριστικό της ICPRCP, η οποία ασχολείται με την επίλυση διμερών πολιτιστικών διαφορών, οι οποίες δημιουργήθηκαν πριν το 1970, η οποία είναι μια χρονολογία ορόσημο, γιατί τότε καταρτίστηκε η σύμβαση της UNESCO 1970, η πρώτη σύμβαση που ασχολείται με το διεθνές trafficking πολιτιστικών αγαθών. Η επιτροπή συμμετέχει στις διαπραγματεύσεις 2 κρατών για τον επαναπατρισμό πολιτιστικών αγαθών που προέκυψαν πριν το 1970, ως αποτέλεσμα αποικιοκρατικών πρακτικών ή σε περιόδους πολεμικής οπλοκατοχής. Η επιτροπή επεμβαίνει όταν οι διμερείς συναντήσεις έχουν πραγματοποιηθεί χωρίς αποτέλεσμα. Τα κράτη αναγκαστικά προσφεύγουν στην επιτροπή όταν οι διαπραγματεύσεις δεν έχουν καταλήξει κάπου. Οι αποφάσεις της επιτροπής δεν έχουν άμεσα δεσμευτικό αποτέλεσμα. Παίρνει αποφάσεις ή κάνει συστάσεις οι οποίες δεν έχουν άμεσα δεσμευτικό χαρακτήρα. Δεν μπορούν τα κράτη να υποχρεωθούν να την εφαρμόσουν. Αυτό είναι το μεγάλο ζήτημα.

Όταν ο κάτοχος του πολιτιστικού αντικειμένου δεν είναι θετικός προς την επιστροφή του, τι γίνεται σε αυτή την περίπτωση;

Δεν υπάρχει μηχανισμός υποχρεωτικής εφαρμογής μιας απόφασης. Έχεις μια recommendation ή decision η οποία λέει ότι πρέπει να..., αλλά δεν υπάρχει κάποιος μηχανισμός που να μπορεί να το υποστηρίξει. Άρα υπόκειται στην διακριτική του ευχέρεια και πολιτική βούληση.

Τι μηχανισμοί θα μπορούσαν να φτιαχτούν για να μπορούν να διαχειριστούν αυτό το πρόβλημα;

Αυτό είναι ένα μεγάλο ζήτημα το οποίο δεν μπορεί να λυθεί στο πλαίσιο της UNESCO. Εάν τα κράτη, με την δική τους βούληση και τις διαπραγματεύσεις δεν το λύσουν, δεν μπορείς να βρεις έναν μηχανισμό υποχρεωτικής εφαρμογής. Ακόμα και οι διεθνείς συμβάσεις, όπως η σύμβαση του 1970 διατυπώνει general principles, δεν έχει μηχανισμό υποχρεωτικής εφαρμογής. Δεν είμαστε σύμβουλοι ασφαλείας για να παίρνουμε αποφάσεις του ΟΗΕ που να είναι δεσμευτικές στα κράτη.

Το διεθνές δικαστήριο θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ως μέσω επιβολής των αποφάσεων μιας Συνθήκης ή της επιτροπής;

Είναι μεγάλο ζήτημα για τα κράτη για το αν θα πάνε στο διεθνές δικαστήριο, γιατί στο διεθνές δικαστήριο είναι πολύ μεγάλο ρίσκο, ειδικά για διεκδικήσεις που έγιναν 300 ή 200 χρόνια πριν. Ξέρουμε πολύ καλά πώς είναι οι συνθέσεις των διεθνών δικαστηρίων και σαφώς το εθιμικό διεθνές δίκαιο βοηθάει πάρα πολύ προς την κατεύθυνση των επιστροφών, αλλά όταν ένα αγαθό έχει κλαπεί πριν 200-300 χρόνια είναι πάρα πολύ δύσκολο να αποδείξεις πως έγινε η κλοπή ή να επικαλεστείς κάποιες αρχές που μπορεί να μην ίσχυαν εκείνη την εποχή. Είναι πάρα πολλά τα ζητήματα, νομικά, αν μιλάμε για το διεθνές δικαστήριο και εν προκειμένω το διεθνές δικαστήριο της Χάγης και το ICJ και το ευρωπαϊκό δικαστήριο των δικαιωμάτων του ανθρώπου, όπου και εκεί έχει φανεί από πρόσφατη νομολογία ότι δεν μπαίνει σε ζητήματα διεθνών πολιτιστικών διαφορών και διεκδικήσεων. Ασχολείται με όλα τα θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αλλά για τα πολιτιστικά δικαιώματα, μέχρι στιγμής, δεν έχει μπει να δικάσει.

Εκτός από την διπλωματική οδό, δεν υπάρχει κάποιο άλλο μέσο για να διεκδικήσει ένα κράτος τα πολιτιστικά του αντικείμενα;

Υπάρχει και η δικαστική οδός, αλλά υπάρχει ρίσκο για εμένα, κυρίως με την οδό των διεθνών δικαστηρίων. Εκεί μπορεί να ζητήσεις και μια γνωμοδότηση αλλά σκεφτείτε, για παράδειγμα τα γλυπτά του Παρθενώνα, μια τυχόν αρνητική απόφαση του διεθνούς δικαστηρίου, δημιουργεί κακή γνωμολογία που δεν την θέλουμε. Εμείς σε αυτή την φάση και η στρατηγική που ακολουθεί η Ελλάδα μέχρι τώρα, τα τελευταία χρόνια, είναι η διεκδίκηση μέσω εναλλακτικών τρόπων επίλυσης των διαφορών. Είναι η διαμεσολάβηση, η συνδιαλλαγή, όχι πάντως δικαστικά, δηλαδή mediation, conciliation διαπραγματεύσεις, κατά κύριο λόγο και το προσπαθούμε και έχουμε κάνει βήματα τα τελευταία χρόνια σε αυτό το θέμα, μέσω της διακυβερνητικής επιτροπής. Τον Σεπτέμβριο του 2021, για πρώτη φορά στα χρονικά της UNESCO, καταφέραμε, με πάρα πολύ έντονη διαπραγμάτευση και παρασκήνιο και υιοθετήθηκε από την επιτροπή μια decision, η οποία αναγνωρίζει το διακυβερνητικό χαρακτήρα της διαφοράς, δηλαδή ότι είναι διαφορά ανάμεσα στην Ελλάδα και τη Μεγάλη Βρετανία. Γιατί η Μεγάλη Βρετανία, μέχρι τότε, έλεγε ότι είναι θέμα μουσείων. Δεν είναι θέμα της κυβέρνησης της μεγάλης Βρετανίας. Εμείς καταφέραμε και αναδείξαμε και υιοθέτησε η επιτροπή με απόφαση της και εγκρίθηκε αργότερα από την γενική επιτροπή της UNESCO, ότι πρόκειται για διακυβερνητικό ζήτημα και ότι υποχρεώνεται η Μεγάλη Βρετανία να επιστρέψει τα Γλυπτά του Παρθενώνα στη χώρα καταγωγής τους και να προσέλθει σε καλόπιστο διάλογο με την Ελλάδα. Βέβαια δεν έχει προσέλθει μέχρι στιγμής.

Τι άλλες ενέργειες θα μπορούσαν να πραγματοποιηθούν μέσω της Διακυβερνητικής Επιτροπής για την διεκδίκηση των Γλυπτών;

Έχουμε κάνει τα πάντα. Δηλαδή ότι αναδείξαμε το διακυβερνητικό χαρακτήρα της διαφοράς και άρα έχουμε, σε εισαγωγικά, στο στόχαστρο τη Μεγάλη Βρετανία, ότι μας στηρίζουν όλα τα κράτη μέλη της επιτροπής, δηλαδή και τα 22, είναι πάρα πολύ σημαντικό. Αν κάποιος παρακολουθήσει τα webex recordings της επιτροπής θα παρατηρήσει την μεγάλη υποστήριξη που δέχεται η Ελλάδα όταν θέτουμε τις θέσεις μας με τα επιχειρήματα. Έχουμε αναδείξει όλα αυτά τα ζητήματα. Κάναμε πολύ γνωστή την περίπτωση των Γλυπτών, πετύχαμε μέσω της επιτροπής και την χρήση των social media και της κοινής γνώμης. Από τότε ξεκίνησαν σειρά δημοσιευμάτων. Για παράδειγμα οι Times του Λονδίνου άλλαξαν την στρατηγική τους. Παλιά ήταν αρνητικοί στην επιστροφή και τώρα έχουν αλλάξει ρότα. Εμβληματικές βρετανικές και αμερικανικές εφημερίδες είναι υπέρ της επιστροφής. Αλλάζει σιγά σιγά και η τάση της κοινής γνώμης. Ήδη έχουμε 2 εμβληματικές επιστροφές γλυπτών του Παρθενώνα. Το πρώτο από το μουσείο Αντονίνο Σαλένα του Παλέρμου στην Σικελία, που είναι μια απόφαση του μουσείου να επιστρέψει το κομμάτι που είχε ένα γλυπτό με το πόδι της θεάς

Άρτεμης, αφού το ενέκρινε η ιταλική κυβέρνηση, που είναι διακρατικό ζήτημα. Η Ιταλία μας το επέστρεψε. Την επόμενη Παρασκευή (31/03/2023) θα υποδεχτούμε στο μουσείο της Ακρόπολης τα τρία κομμάτια από τα γλυπτά του Παρθενώνα που μας επέστρεψαν τα μουσεία του Βατικανού, με τη δωρεά που έκανε ο Πάπας Φραγκίσκος στον Αρχιεπίσκοπο της Ελλάδας. Άρα δύο χώρες, η Ιταλία και το Βατικανό, επέστρεψαν κομμάτια από τα Γλυπτά του Παρθενώνα. Είναι πολύ σημαντικό, γιατί όπως ξέρετε τα γλυπτά του Παρθενώνα κλεμμένα υπάρχουν και σε άλλα μέρη του κόσμου διεθνώς. Το πιο μεγάλο μέρος είναι στο βρετανικό μουσείο, αλλά υπάρχουν και στο Λούβρο, στη Δανία και στη Γερμανία. Επίσης υπήρχαν σε 2 μουσεία του Βατικανού και σε ένα του Παλέρμου, τα οποία επιστράφηκαν αυτή την περίοδο. Σιγά σιγά θα αρχίσουμε να τα διεκδικούμε όλα και έτσι θα είναι πολύ ασφυκτική η πίεση που θα ασκηθεί στο Βρετανικό μουσείο.

Τα SOCIAL MEDIA βοηθούν πολύ στην αλλαγή της κοινής γνώμης;

Η κοινή γνώμη είναι πάρα πολύ σημαντική, γιατί να σκεφτείτε ότι αυτή την στιγμή στη μεγάλη Βρετανία το 72% της κοινής γνώμης είναι υπέρ της επιστροφής των γλυπτών στην Ελλάδα. Η τάση είναι πολύ πιο έντονη τα τελευταία χρόνια.

Γιατί θεωρείτε ότι η Μεγάλη Βρετανία είναι αρνητική στην επιστροφή των Γλυπτών;

Δεν το θεωρώ, απλά έτσι είναι, γιατί ακόμα εμπνέεται από αυτή την παλιά αποικιακή νοοτροπία. Δεν έχει αποβάλει αυτή την παλιά αποικιακή αντίληψη που έχουν τα μουσεία της. Θεωρούν ότι άπαξ και τα επιστρέψουν θα ανοίξει το κουτί της Πανδώρας. Αφού το πιο εμβληματικό απόκτημα είναι τα γλυπτά του Παρθενώνα. Σαφώς υπάρχουν και άλλα κλεμμένα εμβληματικά πολιτιστικά αποκτήματα από άλλες χώρες. Το επιχείρημα μας είναι ότι δεν βάζουμε στην ίδια κατηγορία τα γλυπτά του Παρθενώνα με ένα αυτοτελές άγαλμα που βρίσκεται σε ένα μουσείο, για παράδειγμα στο μουσείο του Λούβρου όπου βρίσκεται η Νίκη της Σαμοθράκης και η Αφροδίτη της Μήλου, τα οποία δεν συγκρίνουμε. Στην περίπτωση των Γλυπτών του Παρθενώνα λέμε ότι είναι τμήμα ενός ενιαίου συνόλου το οποίο είναι ζωντανό και υπάρχει και περιμένει να ενωθούν μαζί του τα υπόλοιπα μέρη του. Άρα είναι το integrity του μνημείου. Έτσι το ξεχωρίζουμε από τα υπόλοιπα.

Το επιχείρημα του βρετανικού μουσείου είναι ότι τα γλυπτά του Παρθενώνα έχουν μετατραπεί σε μουσειακά αντικείμενα και δεν μπορούν να επανενωθούν με το μνημείο του Παρθενώνα, άρα γιατί να τα επιστρέψουμε;

Αυτό είναι ένα αίολο επιχείρημα. Ξέρουν πολύ καλά ότι δεν πρόκειται να τοποθετηθούν πάνω στον Παρθενώνα γιατί το μνημείο έχει υποστεί μεγάλη μόλυνση, φθορά, όμως το μουσείο της Ακρόπολης είναι σε άμεση οπτική επαφή. Θα μπουν εκεί και θα υπάρχει η άμεση επαφή.

Κατά την διάρκεια της κλοπής από τον Έλγιν το μνημείο υπέστη μεγάλες ζημιές. Μια χώρα όπως η Ελλάδα θα μπορούσε να διεκδικήσει αποζημίωση για τις ζημιές που έχουν γίνει;

Τώρα ανοίγεται ένα μεγάλο ζήτημα. Μην ξεχνάτε ότι η ιστορία αυτή αφορά την περίοδο του 1801-1804, άρα 200 τόσα χρόνια πριν. Οπότε είναι πάρα πολύ δύσκολο και είναι μετέωρο το ερώτημα κατά πόσο μπορείς να εφαρμόσεις το ποινικό δίκαιο και τις αξιώσεις αποζημιώσεων για πράξεις που έγιναν τόσο χρόνια πριν, δηλαδή αυτό έχει σχέση με την αρμοδιότητα από πλευράς *ratione materiae* (εφαρμογή καθ' ύλη) όπως λέμε στα νομικά και *ratione temporis* (αναρμοδιότητα κατά χρόνο) των δικαστηρίων. Είναι ένα ζήτημα που είναι υπό διερεύνηση. Λίγο δύσκολο να εγκρίνουν.

Αν γινόταν κλοπή, σε πιο πρόσφατο χρονικό διάστημα, θα μπορούσε να εγκριθεί αποζημίωση;

Βεβαίως. Θα μπορούσε. Βεβαία αυτό έχει μεγάλη συσχέτιση με το ποιοι νόμοι εφαρμοζόντουσαν την εποχή που έγινε η πράξη αυτή. Κατά αρχήν, μην ξεχνάτε, υπάρχουν πάρα πολλά ζητήματα. Ο Έλγιν, όταν έδωσε αυτή την εντολή να γίνουν αυτά, ήταν πρέσβης την βρετανικής αυτοκρατορίας στην οθωμανική αυτοκρατορία. Δηλαδή υπάρχει και κατάχρηση της επίσημης διπλωματικής του ιδιότητας. Το έκανε χωρίς καμία εξουσιοδότηση από το βρετανικό κράτος να το κάνει. Απόδειξη ότι μετά πήγε να τα πουλήσει και όντως τα πούλησε στην βρετανική κυβέρνηση. Το φερμάνι δεν έχει βρεθεί ποτέ, μόνο μια ιταλική μετάφραση από μια εξουσιοδότηση του γραμματέα για να φτιάξει εκμαγεία, αλλά όχι να τα τεμαχίσει και να μαζέψει ότι είχε πέσει κάτω.

Έχει σημειώσει επιτυχίες η Διακυβερνητική Επιτροπή;

Βεβαίως έχει και αυτό πρέπει να υπογραμμιστεί. Κατά αρχήν μην ξεχνάτε ότι αυτή η επιτροπή λειτουργεί από το 1978 και μετά. Έχει συνδέσει το όνομά της δηλαδή το facilitation. Δηλαδή τι είναι αυτή η επιτροπή. Είναι μια πλατφόρμα διαπραγμάτευσης μεταξύ των κρατών τα οποία δεν μπορούν να τα βρουν μεταξύ τους. Το ζήτημα μεταφέρεται, λοιπόν εκεί και γίνονται διαβουλεύσεις και είναι ένας μοχλός πίεσης. Μεγάλη επιτυχία οι δύο εμβληματικές επιστροφές, που έχουν πραγματοποιηθεί πρόσφατα. Η μια είναι η επιστροφή της Μακόντε μάσκας στην Τανζανία. Η Μακόντε μάσκα ήταν ένα εμβληματικό πολιτιστικό αγαθό, μία μάσκα την οποία διεκδικούσε η Τανζανία από ένα μουσείο στην Γενεύη της Ελβετίας. Ξεκίνησαν οι διαπραγματεύσεις ανάμεσα στα δύο κράτη και η Τανζανία το έφερε στην διαπραγματευτική επιτροπή και με όλη την διαβούλευση και τις πιέσεις και τα λοιπά, επιστράφηκε το 2010 στην Τανζανία. Άλλη μια σημαντική επιστροφή είναι της σφίγγας της Χατούσα η οποία ήταν του πολιτισμού των Χετταίων. Βρισκόταν σε μια περιοχή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και η τότε αρχαιολογική γερμανική σχολή το 1917 το πήρε στην Γερμανία για να το μελετήσει και να το καθαρίσει και μετά από μερικά χρόνια άρχισε να εκτίθεται στο μουσείο του Βερολίνου και ξέχασαν να το επιστρέψουν. Έγινε χαμός. Διαμεσολάβησε πάρα πολύ η διακρατική επιτροπή, αλλά απείλησε και ο Ερντογάν ότι θα διώξει όλες τις γερμανικές αρχαιολογικές σχολές από την Τουρκία και αμέσως επιστράφηκε η Σφίγγα πίσω. Έχουν επιστραφεί και άλλα αντικείμενα. Κυρίως στα τέλη της δεκαετίας του 1970 και στις αρχές του 1980, πάρα πολλά, μικρά έστω. Έχει κάνει δουλειά η επιτροπή.

Η δυσκολία στην δική μας περίπτωση ποια είναι;

Η εκάστοτε κυβέρνηση της μεγάλης Βρετανίας μπλοκάρει τα πάντα και υπάρχει ένα πινγκ πονγκ, όπου το βρετανικό μουσείο απαντάει ότι δεν της το επιτρέπει η νομοθεσία. Η κυβέρνηση το ρίχνει στο μουσείο, ενώ μπορεί να κάνει την αντίστοιχη μεταρρύθμιση.

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Browning, R. (1984). The case for the return of the Parthenon Marbles. *Museum International*, 36(1), 38-41. Διαθέσιμο στο: <https://doi.org/10.1111/j.1468-0033.1984.tb00484.x> (20/04/2023).

Bieczyski, M. M. (2017). The Nicosia Convention 2017: A new international instrument regarding criminal offences against cultural property. *Santander Art and Culture Law Review*, 3(2), 255-274. Διαθέσιμο στο: DOI 10.4467/2450050XSNR.17.017.8432 (20/04/2023).

Bounia, A. (2014). Codes of ethics and museum research. *Journal of Conservation and Museum Studies*, 12(1). Διαθέσιμο στο: DOI: <http://dx.doi.org/10.5334/jcms.1021214> (20/04/2023).

Jagielska-Burduk, A., Pszczyński, M., & Stec, P. (2021). Cultural heritage education in UNESCO cultural conventions. *Sustainability*, 13(6), 3548, σελίδες 1-15. Διαθέσιμο στο: <https://doi.org/10.3390/su13063548> (20/05/2023).

Cattaneo M., Trifoni J., (2010). Παγκόσμια Κληρονομιά UNESCO Προστατευμένοι Αρχαιολογικοί Τόποι, Αθήνα: Δομική.

Connelly JB, (2016). Το Αίνιγμα του Παρθενώνα, Αθήνα: Πατάκη.

Frulli, M. (2011). The criminalization of offences against cultural heritage in times of armed conflict: The quest for consistency. *European Journal of International Law*, 22(1), 203-217. Διαθέσιμο στο: doi:10.1093/ejil/cjr002 (20/04/2023)

Jenkins, I. (2001). Cleaning and controversy: the Parthenon Sculptures 1811–1939.

ICOM, (2009). Κώδικας Δεοντολογίας του ICOM για τα Μουσεία, Παρίσι, UNESCO.

M'Bow A.M., (1978) "An appeal by Mr Amandou-Mahtar M'Bow Director-General of UNESCO", The UNESCO Courier, Vol. XXXI (No 7), σελίδες 4-5. Διαθέσιμο στο <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000046054> (20/4/2023)

O'Keefe R., Peron C., Ferrari G., (2020), Προστασία Πολιτιστικών Αγαθών: Στρατιωτικό Εγχειρίδιο, Παρίσι: UNESCO. Διαθέσιμο στο <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000373519> (23/04/2023)

Renold, M. A. (2015). Cultural co-ownership: preventing and solving cultural property claims. *International Journal of Cultural Property*, 22(2-3), 163-176., doi:10.1017/S0940739115000223 (20/04/2023)

Robertson G., (2020). Σε ποιόν ανήκει η ιστορία; Αθήνα: Free Thinking Zone.
Prott, L. V. (1996). UNESCO and UNIDROIT: a partnership against trafficking in cultural objects. *Uniform Law Review-Revue de droit uniforme*, 1(1), 59-71.. Διαθέσιμο στο <https://www.unidroit.org/english/conventions/1995culturalproperty/articles/s70-prott-2009-e.pdf> (20/04/2023).

UNESCO, (1954). Convention for the Protection of Cultural Property in the event of armed conflict with regulation for the execution of the convention, Χάγη: UNESCO. Διαθέσιμο στο https://en.unesco.org/sites/default/files/1954_Convention_EN_2020.pdf (25/04/2023).

UNESCO, (1970). Convention on the means of prohibiting and preventing the illicit import, export and transfer of ownership of cultural property, Παρίσι: UNESCO. Διαθέσιμο στο <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000133378> (25/04/2023).

UNESCO, (1972). Resolutions Recommendations Records of the General Conference. 17th Session, Vol 1, Paris: UNESCO. Διαθέσιμο στο <http://orcphustoj.com/wp-content/uploads/2015/12/1972-Recommendation-Concerning-the-Protection-at-National-Level-of-the-Cultural-and-Natural-Heritage1972.pdf> (25/04/2023).

UNESCO, (2005). Statutes of the Intergovernmental Committee for promoting the Return of Cultural Property to its countries of origin or its restitution in case of illicit Appropriation, Paris: UNESCO Διαθέσιμο στο Doc. Code Misc.2006/CLT/CH/1CLT/CH/IN5*2005/21 (25/04/2023)

UNESCO, (2015). Social and Educational Role of Museum in Promoting the Principles of the UNESCO 2003 Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage: Policy Brief, Paris: UNESCO
Διαθέσιμο στο <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000233566> (23/04/2023).

UNESCO, (2018). Constitution of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. Adopted in London on 16 November 1945 and amended by the General Conference at its 2nd, 3rd, 4th, 5th, 6th, 7th, 8th, 9th, 10th, 12th, 15th, 17th, 19th, 20th, 21st, 24th, 25th, 26th, 27th, 28th, 29th and 31st sessions», 39th session, Paris: UNESCO. Διαθέσιμο στο: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000261751.page=6> (17/04/23).

UNESCO, (2022). ICPRCP Rules of Procedure Unesco France Doc. Code ICPRCP/21/23.COM/14.FINAL (20/04/2023)

Ελληνική Βιβλιογραφία

Βαλαβάνης, Π. (2014). Η ακρόπολη μέσα από το μουσείο της, εκδ. ΚΑΠΟΝ, Αθήνα.

Θεοδωρόπουλος Τ. (2020). Τα Ελγίνεια και τα πορτοκάλια Επίγονοι ή Κληρονόμοι; Αθήνα: Μεταίχμιο.

Ιωαννίδης, Σ., (24/12/2021). Μνημεία στη Δίνη των Πολέμων: Εγχειρίδιο των Ενόπλων Δυνάμεων για την Προστασία των Αρχαιοτήτων. Καθημερινή. Διαθέσιμο στο [https://www.kathimerini.gr/culture/561642211/mnimeia-sti-dini-ton-
polemon/](https://www.kathimerini.gr/culture/561642211/mnimeia-sti-dini-ton-polemon/) (23/04/2023)

Μουσείο Ακρόπολης, Δελτίο Τύπου, 04/06/2022

Ξένου, Λ., (2015). Η απειλούμενη πολιτιστική κληρονομιά στο πλαίσιο των ένοπλων συρράξεων, Το νομικό πλαίσιο: η προστασία, τα κενά και οι προοπτικές. *Επίκαιρα νομικά θέματα και αναλύσεις*, 2(4), 9.

Οικονόμου, Μ. (2003). Μουσείο: Αποθήκη ή ζωντανός οργανισμός; Μουσειολογικοί προβληματισμοί και ζητήματα. *Αθήνα: Κριτική*.

Τζεβελέκου, Β., 2021, «Ένα βήμα μπροστά για την Επιστροφή τους», Εφημερίδα των Συντακτών. Διαθέσιμο στο [https://www.efsyn.gr/tehnes/art-nea/312770_ena-
bima-mprosta-gia-tin-epistrofi-toys](https://www.efsyn.gr/tehnes/art-nea/312770_ena-bima-mprosta-gia-tin-epistrofi-toys) (20/04/23)

Υπουργείο Πολιτισμού, Υπόμνημα για τα Μάρμαρα του Παρθενώνα, Ανακοίνωση Τύπου αρ. 12 10/02/2000. Διαθέσιμο στο [www.culture.gov.gr/el/parthenonas/Site
Pages/view.aspx?iID=3](http://www.culture.gov.gr/el/parthenonas/SitePages/view.aspx?iID=3) (23/04/2023)

Ιστοσελίδες:

<https://www.unesco.org/en/brief>

<https://www.mfa.gr/eidika-themata-exoterikis-politikis/politistike-diplomatia/>

https://e-justice.europa.eu/10/EL/international_law

[https://www.unidroit.org/wp-content/uploads/2022/12/Convention-on-Cultural-
Objects-Rome-1995.pdf](https://www.unidroit.org/wp-content/uploads/2022/12/Convention-on-Cultural-Objects-Rome-1995.pdf)

[https://en.unesco.org/protecting-heritage/convention-and-protocols/1954-
convention](https://en.unesco.org/protecting-heritage/convention-and-protocols/1954-convention)

<https://www.culture.gov.gr/el/Information/SitePages/view.aspx?iID=1182>

<https://www.unesco.org/en/node/66148>)

<https://www.unidroit.org/about-unidroit/overview/>

<https://en.unesco.org/fighttrafficking/icprcp>

<http://www.parthenon.newmentor.net/illegal.htm>

<https://www.culture.gov.gr/el/parthenonas/SitePages/view.aspx?iID=7>

<https://www.culture.gov.gr/el/parthenonas/SitePages/view.aspx?iID=10>

<https://www.culture.gov.gr/el/parthenonas/SitePages/view.aspx?iID=4>

<https://www.infokids.gr/gnorizete-tin-mple-aspida-kai-to-ergo-t/>

[https://en.unesco.org/feedback/standard-form-concerning-requests-return-
restitution](https://en.unesco.org/feedback/standard-form-concerning-requests-return-restitution)

http://www.unesco.org.cy/Programmes-Symbasi_Pagkosmias_Politistikis_kai_Fysikis_Klironomias,GR-PROGRAMMES-04-01-01,GR

Γραβάς Κώστας, Ντοκιμαντέρ «Ιστορία του Παρθενώνα», 2009: youtube. Διαθέσιμο στο https://www.youtube.com/watch?v=DbkgtsHGDJc&ab_channel=wwwwraiagr (23/04/2023)

Παπαθανασίου Α. (2023) Διάλεξη ΑΠΚΥ, 5 Μαρτίου 2023 και Συνέντευξη στις 22 Μαρτίου 2023.